ročník 16
tišri 5777
říjen 2016
www.maskil.cz

1

המשכיל maskil

Z obsahu

Dějiny židovských škol na Slovensku 6

Básník Oskar Lederer 14

Diskuse o budoucnosti ŽOP 16

Za profesorem Ludevítem Véghem 20

Krátce

Jak uvádí Tóra, Hospodin stvořil první lidský pár – Adama a Evu – šestého dne stvoření světa, v předvečer šabatu. Podle rabi Eliezera ben Hyrkana to byl právě první den měsíce tišrej. První den Roš ha-šana můžeme oslavovat i jako narozeniny Adama a Evy, tudíž i jako narozeniny veškerého lidstva, neboť Adam a Eva byli prarodiči všech lidí na světě. Oslava je to však netradiční. Chybí narozeninový dort i klasické dárky. Hospodin, který člověka v tento den stvořil, jej také v tento den soudí za jeho činy.

rabín Daniel Mayer

Díváme-li se na Peresovy snímky s Ben Gurionem, působí na nich jako žák naslouchající mistrovi. Mistr má od počátku rysy bezvěkého starce, zatímco žák vedle něj zraje, řídnou mu vlasy na čele, objevují se první šediny. Později využíval Peres Ben Gurionovy podpory v symbolické rovině: Velikou fotografii prvního izraelského premiéra měl ve své pracovně. Jako prezident byl posledním z aktivních politiků, kteří se mohli odvolávat na blízkost k tomu, kdo 14. května 1948 vyhlásil vznik státu Izrael. Až do smrti se označoval za „bengurionistu“.

Ruth Jochanan Weiniger

Najednou je tady prázdné místo po někom, na koho jsme byli zvyklí, koho jsme vždy našli, když jsme ho potřebovali, koho jsme měli rádi. Když odejde mladý člověk, který ještě nestačil rozvinout své možnosti, je to tragédie. Když zemře člověk v 95 letech, jsme rádi, že mu byl dopřán dlouhý život a že ho dokázal využít až do konce. Ludovít Végh byl přesně ten typ člověka, kterému bychom mohli závidět: jeho vitalitu, jeho nasazení, jeho úspěchy, jeho plodný život až do konce. I když se narodil ve špatné době a do „nesprávné“ rodiny, byl mu nakonec dopřán dlouhý a naplněný život.

Petr Weiss

Šimon Peres
(1923–2016)

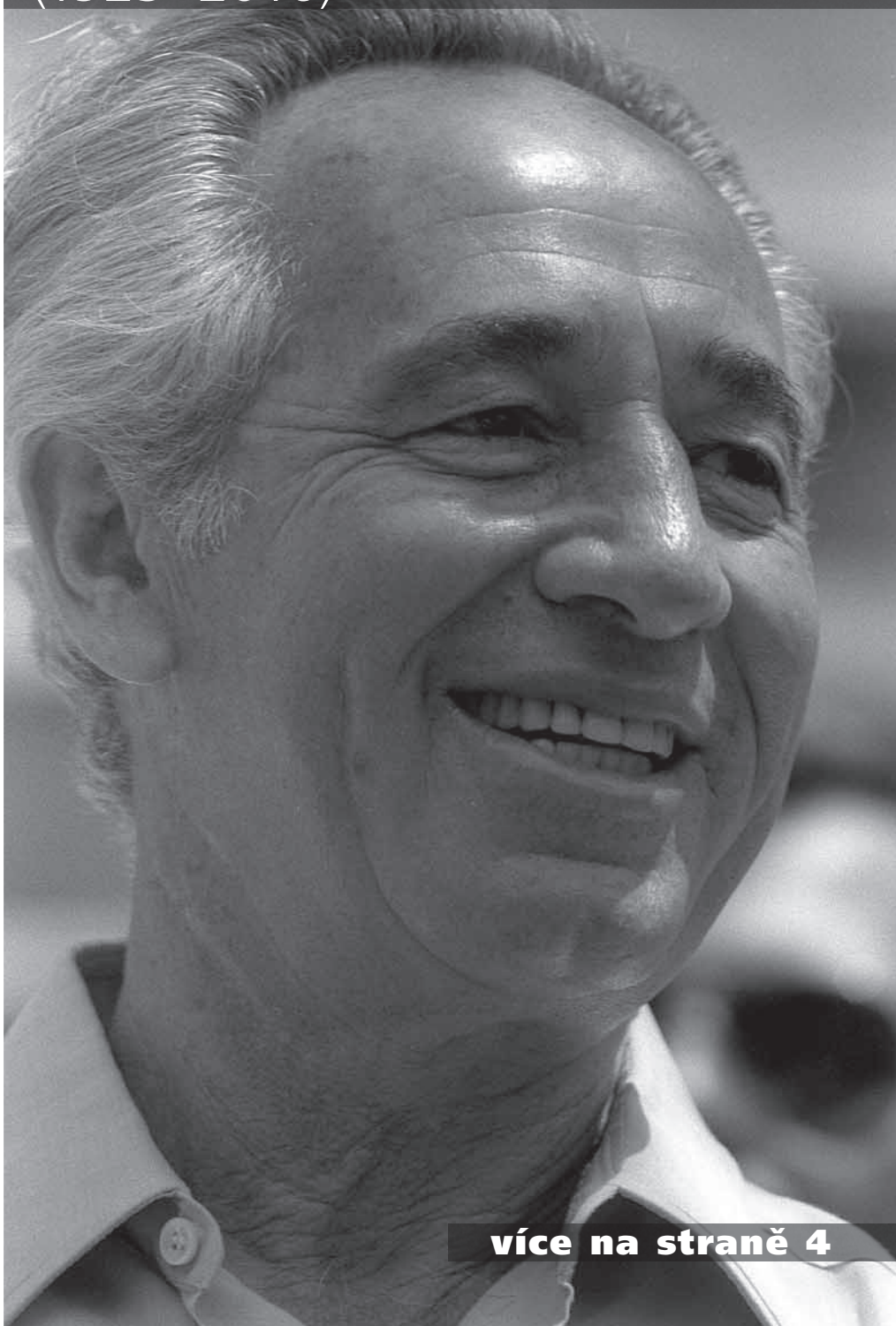

Šimon Peres v roce 1984 (foto: Israeli Government Press Office) ➤

více na straně 4

Tři poháry vodky pomohly vysvobodit z vězení celou rodinu

V neděli 2. října večer zahajujeme v synagogách společnými modlitbami Roš ha-šana – Nový rok 5777, který slavíme dva dny – 1. a 2. tišrej (pondělí a úterý).

Jak uvádí Tóra, Hospodin stvořil první lidský pár – Adama a Evu – šestého dne stvoření světa, v předvečer šabatu. Podle rabi Eliezera ben Hyrkana to byl právě první den měsíce tišrej. První den *Roš ha-šana* můžeme oslavovat i jako narozeniny Adama a Evy, tudíž i jako narozeniny veškerého lidstva, neboť Adam a Eva byli prarodiči všech lidí na světě. Oslava je to však netradiční. Chybí narozeninový dort i klasické dárky. Hospodin, který člověka v tento den stvořil, jej také v tento den soudí za jeho činy. Proto nazýváme Nový rok také *Dnem soudu* – יום הדין (*Jom ha-din*). Před Hospodinem se otvírají tři knihy: *Kniha pro spravedlivé*, *Kniha pro hříšníky* a *Kniha pro střední*, o nichž není ještě zcela rozhodnuto. Avšak i ten, kdo je zpočátku zapsán v *Knize hříšníků,* může být nakonec vepsán do *Knihy spravedlivých*. Proto nám Hospodin dal ještě poslední možnost, abychom napravili své chyby a hříchy. Touto poslední šancí je *deset dní pokání* – עשרת ימי תשובה (*aseret jemej tšuva*). Od *Roš ha-šana* do *Jom kipuru* máme možnost ještě napravit vše, co jsme doposud nenapravili, a to ani v minulém měsíci *elulu*. Pokud tak učiníme, můžeme si být jisti, že nový nastupující rok bude pro nás rokem dobrým a plným Božího milosrdenství. Každému z nás bude jistě přičteno k dobru, pokud během těchto *deseti dní pokání* vyplní jakýmkoliv způsobem micvu „ואהבת לרעך כמוך (*ve-ahavta le-reacha kamocha*) – *a budeš milovat bližního svého jako sebe samého“*.

Přečtěme si zajímavý a poučný příběh, který se odehrál v jedné vesnici ležící kdesi na území carského Ruska.

Kdokoli tehdy přišel odpoledne, v předvečer *Jom kipuru,* do vesnické synagogy, nemohl si nevšimnout v koutě sedícího a spícího Žida, z něhož na sto honů táhla kořalka. Někteří věřící rozčileně ukazovali na spícího Žida: „Podívejte, jaký opilec tu v předvečer *Dne smíření* spí spánkem spravedlivých, že mu není hanba!“ Našli se i tací, kteří ho chtěli ze synagogy vyhodit. Během krátké doby se synagoga zaplnila modlícími a ti svými těly zakryli onoho spícího opilce. Když zašlo slunce, do svatostánku vešel rabín a pomalu došel k vychodní zdi synagogy, kde měl své čestné místo se štendrem. Dal šámesovi znamení, a ten otevřel *aron ha-kodeš*, v němž jsou uloženy svitky Tóry. Poté přišel gabaj a vynášel z *aron ha-kodeš* jeden svitek za druhým a kladl je na stůl, který stál na *almemoru* (*bimě*) uprostřed synagogy. Pak měl začít přednes modlitby *Kol nidrej*, kterou zahajujeme *Jom kipur*. V tu chvíli se opilý Žid probudil a vystoupil vrávoravým krokem na almemor, bouchl rukou do stolu, čímž si zjednal pozornost a pronesl: „!אתה הראית לדעת“ (*Ata horeta la-da'at – Ty máš povinnost vědět*). Pravděpodobně mu plná synagoga a svitky Tóry na almemoru připomněly *hakafot* (obcházení almemoru se svitky Tóry) na začátku *Simchat tora*. Opilec si zpletl velmi vážný okamžik zahájení *Jom kipuru* se zahájením veselí *Simchat tora*. Takové chování většina přítomných již považovala za překročení všech mezí a chtěli jej okamžitě ze synagogy vyhodit. Rabín se ho však zastal a řekl jim: „Nechte ho být. Podle něho již nadešel čas *hakafot*. On již časově dospěl k radosti z Tóry.“

Příštího večera, když po zakončení půstu seděl rabín se svými chasidy u slavnostní tabule, začal jim vyprávět příběh o rabi Šmuelovi, který se také opil před *Kol nidrej*:

„Ráno, v předvečer *Dne smíření,* se doneslo rabi Šmuelovi, že nějaký Žid s celou rodinou sedí ve vězení kvůli tomu, že místnímu aristokratovi dluží peníze na nájemném za dům, který si od něj pronajal. Rabi Šmuel šel tedy k onomu aristokratovi a úpěnlivě jej prosil, aby židovskou rodinu propustil z vězení, že mu jistě svůj dluh splatí. Aristokrat byl však neoblomný a řekl, že pokud mu nevrátí dlužnou částku do poslední kopějky, budou sedět ve vězení. Tím svůj rozhovor s rabi Šmuelem považoval za ukončený a víceméně jej vyhnal ze svého zámku. Rabi Šmuel si řekl, že přece nemůže dopustit, aby židovská rodina seděla o *Jom kipuru* ve vězení. Celý den chodil ode dveří ke dveřím a prosil místní Židy, aby přispěli na splacení dluhu rodiny souvěrců a tím i k jejímu vysvobození ze žaláře. Každý ochotně dal, co mohl, vždyť splnění micvy „פדיון שבויים (*pidjon švujim*) – *vykoupení zajatců“* je jednou z velmi důležitých povinností každého Žida. Co však mohli chudí vesničtí Židé dát? Když rabi Šmuel po poledni ukončil sbírku, zjistil, že ještě chybí 300 rublů. Kde vezme tolik peněz do nástupu *Dne smíření*?! Jak tak šel vesnicí, došel až ke krčmě, před níž seděla jakási bohatší židovská omladina a hrála karty o peníze. Uprostřed stolu ležela hromádka bankovek a na stole bylo mnoho zlatých a stříbrných mincí. Rabi Šmuel chtěl pokračovat v cestě, vždyť od takových bezbožných hejsků, co hrají hazard před *Jom kipurem*, nemůže nic očekávat. Přece mu to však nedalo a zastavil se u nich, způsobně pozdravil a pak jim vylíčil, čím se celé dopoledne zabýval. Ukázalo se, že jeho slova mladé pány z „lepší společnosti“ nijak nedojala a ani to nevypadalo, že by chtěli na vykoupení rodiny něco přispět. Když tu jeden z karetních kumpánů dostal nápad. Byla by legrace do němoty opít takového zbožného Žida, zvláště před *Jom kipurem.* Mladík mu řekl: „Dobře, pojď s námi dovnitř do krčmy, a když vypiješ na jeden zátah velký pohár vodky, dám ti sto rublů!“ Rabi Šmuel nebyl zvyklý moc pít. Jen dvakrát do roka si dopřál několik pohárků – na *Purim* a na *Simchat tora*. Když si však uvědomil, že tak může dostat celých sto rublů na splacení dluhu ubohé rodiny, souhlasil. Hejsek zavolal hostinského a poručil mu, aby přinesl velký pohár vodky. Krčmář přinesl plný pohár vodky a postavil jej před rabi Šmuela. Ten vzal pohár do ruky, řekl *„le-chajim“* – a jedním rázem jej do sebe vyprázdnil. Mladík mu dal slíbených sto rublů. Rabi Šmuel se omladině svěřil s tím, že k zaplacení dluhu oné rodiny chybí ještě 200 rublů. To, jak rabi Šmuel do sebe obrátil pohár vodky, se mládeži velmi líbilo a rozveselilo ji to. Mladíci mu řekli: „Dobře, obchod je obchod. Jestli chceš, můžeš to zopakovat. Za každý vypitý pohár vodky dostaneš dalších sto rublů.“ Co měl rabi Šmuel dělat? Souhlasil. Tak napodruhé i napotřetí obrátil do sebe velké poháry vodky a dostal oněch kýžených 200 rublů, které mu chyběly do dlužné částky. Rabi Šmuel se pak sotva vypotácel z krčmy a jeho mozek zatemnělý alkoholem mu říkal, že musí rychle vrátit dlužnou částku a pak spěchat do synagogy na *Kol nidrej*. Nic nedal na udivené a mnohdy i káravé pohledy či uštěpačné poznámky svých sousedů. Jak to šlo, klopýtavě spěchal do aristokratova zámku, aby mu odevzdal celý dluh do poslední kopějky. Když se tak stalo, věřitel přikázal žalářníkům, aby rodinu z vězení propustili. Tak ubohá rodina nemusela strávit nejsvětější den roku v žaláři, ale prožila jej společně se svými souvěrci v synagoze. Nakonec se rabi Šmuel v takto podrouženém stavu dostal do synagogy, kde právě začínala modlitba *Kol nidrej*.

Poté, co rabín dovyprávěl svým chasidům tento poučný příběh, řekl: „O *Roš ha-šana* jsme prohlásili Hospodina králem vesmíru. Dnes jsme se postili, modlili a litovali našich hříchů a špatných skutků, kterých jsme se dopustili minulého roku. Nyní, po *Jom kipuru*, očekáváme lepší budoucnost. Teď jsou naše tváře obráceny k *Sukot*. ➤

O *Sukot* se radujeme z toho, že jsme během *deseti dní pokání* mohli splnit některé micvy, které jsme nesplnili dříve nebo na které jsme do *deseti dní pokání* zcela zapomněli. Největší radost pociťujeme právě na počátku *Simchat tora*, kdy konáme *hakafot* se svitky Tóry. Vidíte, rabi Šmuel fyzicky dorazil včas na modlitbu *Kol nidrej*, kterou zahajujeme *Jom kipur*, ale duchovně, srdcem a myslí, se již účastnil veselých *hakafot Simchat tora*. Včera, když jste viděli toho opilého Žida, jak bouchl do stolu a oznámil *hakafot Simchat tora* před *Kol nidrej,* to nebyl omyl. Nám začínal *Jom kipur*, ale on se již nacházel na *Simchat tora*. Jistě pro to měl – podobně jako rabi Šmuel – svůj důvod, který mi zatím neznáme."

Všem čtenářům a příznivcům Maskilu přeji כתיבה וחתימה טובה (***ktiva ve-chatima tova***) – ***zapsání a potvrzení v Knize spravedlivých***, v ***Knize života***.

Rabín Daniel Mayer

Synagoga na Palmovce

1846 - 2016
170 let od položení základního kameme

Praha 8, Ludmilina 601/4, stanice metra B Palmovka

Program na ŘÍJEN a LISTOPAD 2016

12.10. 19:00 VYZBROJEN ZRAKEM ÚZKÝCH VOS...
Hudební zpracování básní z posledního tvůrčího období největšího ruského básníka 20. století Osipa Emijeviče Mandelštama (1891-1938). Účinkují: Jiří Durman - basklarinet, klarinet, altsaxofon a Alexandr Krestovský - klasická kytara, zpěv, recitace.

14.10. 10:30 Dismanův rozhlasový dětský soubor - ...A BOLELO NEBE
Obrazy ze života dětí internovaných za druhé světové války v Terezíně. Divadelní představení sestavené z deníků a časopisů vydávaných dětmi terezínského ghetta v době druhé světové války. V rámci přehlídky Děti - Výchova - Divadlo pořádané DAMU PRAHA.

18.10. 19:30 Květovaný kůň - Karel Reiner a Norbert Frýd
Oba autoři byli za okupace internováni v terezínském ghettu. Ještě před internací spolu vytvořili pásmo Květovaný kůň pro děti ze židovských sirotčinců, v Terezíně v autorské tvorbě pokračovali. Roku 1943 zde připravili divadelní představení Staročeská Ester. Jméno Květovaný kůň přejalo hudební kvarteto - Z. Hanzlová, M. Hrubý, P. Tichý a J. Svoboda.

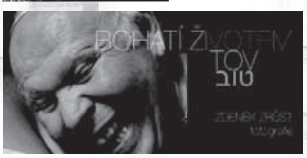

20.10. 17:30 vernisáž výstavy
BOHATÍ ŽIVOTEM - טוב TOV
Zdeněk Zrůst fotografie
Výstavu zahájí Petra Ernyeiová, Otevřeno od 25.10. do 10.11. úterý až čtvrtek od 15:00 do 18:00, od 11.11. do 20.12. otevřeno na vyžádání, tel.: 603818947

20.10. 19:30 Film Nathan, der Weise podle G. E. Lessinga (Německo 1922, režie Manfred Noa). Odehrává se na Blízkém východě v době křižáckých válek a ukázuje možnost spolupráce a pochopení mezi křesťany, židy a muslimy. Živý hudební doprovod zajistí M. Alsolaiman (loutna, píšťaly, bubínky), J. Grunt (saxofon), V. Matoušek (cimbál), J. Matys (kontabas), S. Osaka (šakuhači, saxofon), L. Jack (housle), F. Tomášek (akordeon), M. Klepetková (zpěv, příčná flétna) a K. Vožická (niněra).

25.10. 18:00 Osud Starého židovského hřbitova v Libni?
Přednáší: Eva Janáčová, Ústav dějin umění AV ČR, v.v.i. (Umělecko-historický exkurz)
Martin Vyšohlíd, Archaia Praha o.p.s. (Libeňské židovské ghetto z pohledu archeologie)
Jaroslav Zima, ateliér D3A (Jak vrátit místu pietu?)

9.11. 19:00 Dreams That Money Can Buy (USA 1947, 81 minut, režie Hans Richter), surrealistický snímek na němž se podíleli i Max Ernst, Marcel Fernand Léger, Marcel Duchamp, Man Ray doprovodí improvizovanou hudbou P. Tichý (kontrabas), M. Debřička (saxofon), P. Varju (saxofon), J. Faix a J. Polanský (elektronika). Nová hudba zazní i k filmu **Everyday** (Německo 1929, 7 minut, režie Hans Richter), na němž se podílel i Sergej Ejzenštejn a Hans Arp.

Sdružení SERPENS http//www.sdruzeniserpens.cz, e-mail: serpens@seznam.cz,

Židovská obec Děčín srdečně zve:

23. 10. 2016 Sukot od 15 h **26. 11. 2016 šacharit od 10.30 h**
26. 12. 2016 Chanuka

Chcete-li se některé z akcí zúčastnit, pak vás prosíme o nahlášení účasti na e-mail:
zidovska.obec.decin@volny.cz

Program Bejt Simcha

říjen – listopad 2016

neděle 23. října
v 15 h, Židovská obec Děčín (Žižkova 4)
Společná oslava svátku Sukot s děčínskou židovskou obcí

21. až 23. října
Sukotový dětský víkend
víkendový pobyt v přírodě pro rodiny s dětmi (bližší informace na kehila@bejtsimcha.cz nebo na tel. 603 393 558)

PRAVIDELNÉ AKCE

Ivrit – hodiny hebrejštiny
pro začátečníky
každé úterý od 18 h
pro pokročilé
ve čtvrtek od 18 h
pro středně pokročilé
ve čtvrtek od 19.30 h

Úvod do judaismu
každé úterý od 19.45 h

Kabalat Šabat
každý pátek od 18 hodin

Bejt Simcha

Maiselova 4, 110 00 Praha 1
Telefon: 603 393 558
E-mail: kehila@bejtsimcha.cz
Web: www.bejtsimcha.cz

JAK ZÍSKÁVAT MASKIL?

a) v elektronické podobě na www.maskil.cz

b) v tištěné podobě za cenu poštovného a balného; pošlete, prosím, svoji žádost na adresu Bejt Simcha, Maiselova 4, 110 00 Praha 1, telefon: 603 393 558, e-mail: redakce.maskil@maskil.cz; výše poštovného a balného je **v ČR minimálně 250 Kč ročně**; uvedený obnos nám laskavě zašlete **složenkou nebo na bankovní účet číslo: 86-8959560207/0100** u Komerční banky, variabilní symbol je 88888 (5x8), v popisu platby uveďte, prosím, své jméno.

Co odešlo se Šimonem Peresem

Když se 28. září objevila zpráva, že skončil život bývalého izraelského prezidenta Šimona Perese, zaplavily internet snímky z Peresova života. Byly nezáměrnou a tím silnější výpovědí o proměnách izraelské společnosti, a to nejen na rovině vysoké politiky, ale i módy, gest, výrazů a předmětů v záběru.

Rodinné snímky z doby před alijou

jsou průhledy do zaniklého světa východoevropských Židů. Svět oživovaný vzpomínkami a filmy. Šimon (původním příjmením) Perski se narodil roku 1923 ve vsi Višněva, nacházející se na pomezí rusko-pravoslavného a polsko-katolického vlivu.

Rodinná fotografie z Višněva, Šimon ve druhé řadě třetí zprava, jeho maminka čtvrtá zprava.

Většina obyvatel byli podle matrik Židé, i mezi nimi se mísily a střetaly různé proudy: litvaci a chasidé, sionisté různých směrů, komunisté, asimilanti…

Skupinové fotografii vévodí dědeček rabín Chaim Voložin. Ten v rodině uchovával ducha ortodoxie a předával vnukovi náboženské vzdělání – od tří let, tak to bylo zvykem.

Matka má na skupinovém snímku se syny zakrácené vlasy a šaty bez rukávů. Od ortodoxie se oddělila již v mládí. Byla knihovnicí; spolu se Šimonovým otcem, obchodníkem se stavebním dřevem, patřila k místní inteligenci. Doma se mluvilo hebrejsky, jidiš a rusky (mnohajazyčnost byla u východoevropských Židů obvyklá).

Šimon si ještě v předškolním věku stačil prožít různost dvou světů: světa dědečkova ortodoxního židovství a modernisticky-sionistického světa rodičů. Ortodoxní judaismus i sionismus se během Peresova života proměnily, jejich předválečná podoba se stala předmětem historických výzkumů a literárního či filmového zpracování. Pro oba už se v Izraeli (i mimo něj) vytvořily stereotypní zkratky i sentimentální kýč.

Když se dnešní Izraelci vydávají do Evropy na *tijul šorašim* („výlet za kořeny“), směřují často právě do vesnic typu Višněvy, aby zde na místech zbořených synagog a přestavěných domků hledali stopy po těchto zaniklých světech.

Mladá země

Počátkem třicátých let se rodina Perski rozhodla emigrovat do Palestiny. První odjel roku 1932 otec, aby připravil podmínky. Malý Šimon ho pak dva roky neviděl – s matkou dorazili do telavivského přístavu až roce 1934. Tel Aviv, kde se usídlili, byl v oné době novým městem pro nové Židy, kteří se rozloučili s „mentalitou ghetta“. Někteří se raději označovali za „Hebrejce“ než za „Židy“. Rodina bydlela v „Ulici práce“ (*Rechov ha-Avoda*) a Šimon, který už v Polsku vstoupil do hnutí *Ha-šomer ha-cair* („Mladý strážce“), trávil mnoho volného času právě v této mládežnické organizaci.

Kromě náhodné fotografie z roku 1936 (desetiletý hoch na ní má typický sestřih a rozhodný výraz) pocházejí další snímky z akcí a výletů organizovaných nějakým mládežnickým uskupením. Šimon jako by vypadl ze sionistického plakátu, za jaké dnes lze, když jde o originál, získat pěkný obnos. Dobové propagační materiály z budování Země izraelské mají své sběratele; repliky se prodávají jako suvenýry.

Po základní škole začal Šimon chodit na gymnázium Geula, což byla de facto obchodní akademie. Patnáctiletý mladík však chtěl být ve své proměně v Hebrejce důsledný. Obchod – typické zaměstnání diasporních – Židů se rozhodl vyměnit za zemědělství a město za venkov. Nastoupil do zemědělské školy v Bejt Šemen a stal se *chalucem* – průkopníkem. Někdy v té době si změnil příjmení na Peres – „Orel“. Proměňoval půdu a s ní sám sebe.

Mladý funkcionář

Jako osmnáctiletý kibucnik byl zvolen tajemníkem hnutí „Mládež pracující a studující“ (*Ha-Noar Ha-oved Ve-ha-lomed*). Jelikož mládežnická hnutí byla úzce propojena s politickými skupinami, můžeme říci, že Peres vstoupil do politiky na prahu dospělosti. Zároveň ovšem pásl v kibucu

Peres (tehdy ještě Perski) jako třináctiletý. (foto: Wikipedia)

Peres (uprostřed) s matkou Sárou a mladším bratrem Geršonem. (foto: Israeli Government Press Office)

ovce a kozy. Tím se mu splnil jeden životní sen: být pastevcem. Druhý, totiž psaní básní, si vyplňoval po zbytek života jako koníček. Jeho životní dráhou se však měla stát politika.

Během dalších dvou let totiž převzal vedení celého hnutí, což vzbudilo pozornost Ben Guriona a Berla Katznelsona, zakladatelů levicové strany *Mapaj*. Záhy se ocitl ve stranickém sekretariátu. Roku 1946 pak byl spolu s Mošem Dajanem vyslán za stranu Mapaj na Sionistický kongres v Basileji.

Již dříve vstoupil i do podzemní organizace Hagana („Obrana“). Brzy mu bylo svěřeno vedení průzkumné výpravy do oblasti Negevu. Při akci byl zatčen britskými vojáky a odsouzen ke dvěma týdnům vězení a pokutě.

Na stráži poprvé spatřil svou budoucí ženu, Sonju Gelman. Snímky mladého páru pocházejí z kolektivních dovolených organizovaných opět mládežnickými skupinami. Příznačná je svatební fotografie – ženich s nevěstou sedí na motorce, on v kalhotách a svetru, ona se světlým šátkem na hlavě a v květovaných šatech. Na pozadí se vyjímá ➤

venkovní kibucnická jídelna: Peresovi měli svatbu v kibucu Alumot, který pomáhali zakládat. Zde se narodila i jejich nejstarší dcera Civija.

Současní Izraelci hledí na nadšení tehdejší generace s úsměvem, v němž se mísí nostalgie s ironií. Poslanci se po jednání nepřevlékají do modrých kalhot a nejdou na pole ani do kravína. Děti průkopníků se nezřídka odstěhovaly do měst, kde se připojily ke střední třídě. Kibuc Alumot se (prozatím) ubránil privatizaci, jež proměnila tvář řady kibuců i mošavů. Jeho hlavním příjmem však už není kdysi oslavované zemědělství, nýbrž turistika.

Přibližně v téže době začaly docházet zprávy o rozsahu šoa a čtyřiadvacetiletý Peres se musel vyrovnat s faktem, že všichni

S manželkou Sonjou a nejstarší dcerou Civijou v roce 1946. (foto: Israeli Government Press Office)

příbuzní, kteří zůstali v Polsku, byli po příchodu nacistických vojsk zavražděni. Dědeček Chaim zahynul v hořící synagoze. Nová generace historiků dnes vede diskusi o tom, kolik vědělo vedení židovské samosprávy o nacistických zvěrstvech a zda se dostatečně snažilo pomoci těm, kdo „tam zůstali".

Asi se už nedovíme, kolik toho přesně věděl mladý Peres a jak ovlivnil osud příbuzných jeho další rozhodování. V mandátní Palestině se schylovalo k rozhodujícímu boji o budoucnost země.

Roku 1947 pověřil Ben Gurion Perese náborem nových členů Hagany a nákupem zbraní. Tato role měla mít pro Peresův život dvojí vliv: přivedla ho do vysoké politiky, ale zároveň mu neumožnila získat si jednoznačně vojenské „ostruhy", jaké měli pozdější generálové Jicchak Rabin nebo Moše Dajan. V důsledku toho měl napříště podstatně „měkčí" image zákulisního vyjednavače.

Po vzniku státu působil na ministerstvu obrany, roku 1951 Ben Gurion pověřil vedením delegace v USA. Peres využil americký pobyt nejen navázání kontaktů, ale i ke studiu na Newyorkské univerzitě a na Harvardu. Nejpozději v této době už věděl, že jeho životní dráha nepovede zpět k obdělávání biblické půdy…

Roku 1952 se stal v 29 letech nejmladším generálním ředitelem ministerstva obrany. Jeho rekord patrně nebude překonán.

Jeho úkolem bylo prohloubit spojenectví mezi Izraelem a USA, později též Francií a Velkou Británií. Podařilo se mu dojednat nákup francouzských letounů Mirage a především dojednat třístranný izraelsko-francouzsko-britský vojenský pakt, který sehrál zásadní roli v suezské krizi.

Rozhodující však byla jednání s Charlesem de Gaullem, jež vedla ke zrodu vojenského jaderného programu v negevské Dimoně. Peres bývá někdy označován přímo za „architekta" celého projektu. Tento zájem o technický rozvoj provázel Perese do posledních let života, třebaže se odklonil od zbraní k informačním technologiím.

Z tohoto životního období nebyly zveřejněny téměř žádné fotografie. Pocházejí z oficiálních návštěv, typicky v rozvojových zemích jako Indie či Nepál, s nimiž se Izrael snažil rozvinout širší spojenectví. Ze soukromí je k dispozici jeden, zjevně aranžovaný snímek. V moderním obývacím pokoji s knihovnou, sedací soupravou a perským kobercem si Peres čte se staršími dětmi v knize, zatímco Sonja chová na klíně nejmladšího syna. Koho by napadlo, že tento pár si na prvních schůzkách čítal z Marxova Kapitálu?

O rok později se Peres stal prvně poslancem Knesetu, samozřejmě za stranu Mapaj. V následujících letech vystřídal různé ministerské posty, roku 1963 se stal poprvé ministrem obrany. Jeho resortem však zůstala oblast diplomacie.

Spolu s Dajanem patřil k blízkým spojencům Ben Guriona. Když roku 1965 opustil

Peres v roce 1963 jako šéf ministerstva obrany. (foto: Israeli Government Press Office)

Díváme-li se na Peresovy snímky s Ben Gurionem, působí na nich jako žák naslouchající mistrovi. Mistr má od počátku rysy bezvěkého starce, zatímco žák vedle něj zraje, řídnou mu vlasy na čele, objevují se první šediny. Později využíval Peres Ben Gurionovy podpory v symbolické rovině: Velikou fotografii prvního izraelského premiéra měl ve své pracovně. Jako prezident byl posledním z aktivních politiků, kteří se mohli odvolávat na blízkost k tomu, kdo 14. května 1948

Šimon Peres s Davidem Ben Gurionem (vpravo). (foto: Israeli Government Press Office)

v důsledku Lavonovy aféry stranu Mapaj, aby založil novou stranu Rafi, oba se samozřejmě připojili. Společně s nimi přešli i Teddy Kollek a Chaim Herzog. Roku 1968 pak stáli u vzniku dnešní Strany práce (Avoda).

vyhlásil vznik státu Izrael. Až do smrti se označoval za „bengurionistu".

Roku 1969 se stal prvně ministrem (absorpce), poté vystřídal i další resorty včetně dopravy a financí. Dvakrát byl minis-

Dokončení na straně 13 ➤

V roce 2001 vyšla ve slovenském nakladatelství Lilium Aurum útlá (49 stran), maďarsky psaná publikace, v níž se její autorka Lívia Katona věnuje historii židovského školství obecně, a zejména pak na jižním Slovensku (židovské komunity se zde nacházely v městech Dunajská Streda, Galanta, Jelka, Sereď, Sládkovičovo, Šamorín, Trnava). V současné době se připravuje rozšířené vydání (120 stran) ve slovenštině. Kniha by měla vyjít na přelomu roku, my však čtenářům Maskilu nabízíme několik vybraných ukázek již nyní, na prahu nového školního roku.

Lívia Katona: Dějiny židovských škol na jižním Slovensku (2. část)

Pramene k organizácii a riadení židovského školstva

O osude židovského školstva sa zmieňuje Mátej Jozef vo svojom diele Dejiny českej a slovenskej pedagogiky.

Vyzdvihuje vývin ľudových škôl pod vplyvom jozefiánskych a tereziánskych školských reforiem na území Rakúsko-Uhorska. Na podnet zákona začali zriaďovať aj zmiešané (simultánne) školy, na ktorých sa vyučovali deti rozličných konfesií. Povolili sa aj Židom vlastné konfesionálne školy. O počte učiteľov na školách rozhodoval počet žiakov. Na 100 žiakov bol jeden učiteľ, na 160 žiakov jeden učiteľ a jeden pomocník a na 200 žiakov boli dvaja učitelia.

Prvým stupňom elementárnych škôl podľa XXXVIII. zák. čl. z roku 1868 boli šesťtriedne ľudové školy, povinné pre mládež od 6. do 12. roku. Každá z korporácií, ktorá mala právo zakladať a udržiavať školy, prijímala aj učiteľov, určovala im platy podľa vlastných možností a vôle, vybavovala školu vlastnými učebnicami a pomôckami rozličnej úrovne. V roku 1910 v Uhorsku 16 455 ľudových škôl udržiavalo 14 druhov vlastníkov: štát 2744 škôl, župy 6, obce 1333, rímsko-katolícka cirkev 5247, arménsko-katolícka cirkev 3, grécko-katolícka 1753, pravoslávna 1457, evanjelická reformátska (kalvínska) 1849, evanjelická augšpurského vyznania 1292, spojené protestantské 8, unitári 36, židovská 430, spolkové 34, súkromné 263.

Nakoľko máme vedomosti, že výučba na židovských školách prebiehala v 1. – 4. ročníku, po zložení prijímacej skúšky mohli žiaci pokračovať v štúdiu na meštianskej škole. Na území južného Slovenska v rokoch 1845–1945 boli zriadené židovské školy v nasledovných obciach: Dunajská Streda, Galanta, Jelka, Sereď, Sládkovičovo, Šamorín, Trnava, Veľký Meder a Zlaté Klasy.

Činnosť jednotlivých škôl podrobne priblížime v nasledujúcich kapitolách.

Židovská ľudová škola v Seredi (1781–1944)

Mesto leží v Podunajskej nížine na pravobežnom vale Váhu. Od 1642 sa vyvíjala ako zemepanské mestečko s trhovým a jarmočným právom, rozšíreným v roku 1714. V erbe malo opevnenie s vežou a bránou, na boku dve malé vežičky s dvoma hviezdičkami.

Pre úplnosť uvediem štatistický prehľad pomeru Židov k obyvateľstvu v Seredi v rokoch 1728–1948 podľa Vlastivedného slovníka obcí na Slovensku 1 a Encyklopédie židovských náboženských obcí.

Rok	Počet obyvateľov	Počet židov	Pomer v %
1728		21 rodín	
1746		16 rodín	
1767		19 rodín	
1828	2613	333	12,7
1869	4319	1040	24,1
1880	5004	1354	27,1
1900	5095	1041	20,4
1919	5094	882	17,3
1921	5360	898	16,8
1930	5569	853	15,3
1940	5897	726	12,3
1948	6208	54	0,9

Z údajov z roku 1865 vyplýva vysoký pomer Židov k celkovému počtu obyvateľstva a opodstatnenosť zriadiť v Seredi židovskú ľudovú školu.

Vyhnanectvo Židov zo západných krajín na východ, menovite z Čiech a Moravy, dosiahlo vrchol v 18. storočí. Keď obce ležiace v údoliach Malých Karpát boli už preplnené Židmi, dostali sa ďalší prisťahovalci do údolia Váhu a tam sa aj usadili. Tak dochádza k zakladaniu veľkých židovských komunít v južnom povodí Váhu. Medzi také obce patrila aj Sereď.

Nevieme presne, kedy založili v Seredi náboženskú obec. Z faktu, že medzi náhrobnými pomníkmi, prenesenými zo starého na nový cintorín, nájdeme niekoľko z rokov 1700 až 1750, možno usudzovať, že už v 17. storočí v tejto obci bývali Židia. Vie sa tiež, že istý *Salamon Beer,* dodávateľ soli, sa okolo roku 1720 usilovne zamestnával otázkou lodnej dopravy po Váhu. Podľa kronikára Korabinského boli v Seredi koncom 18. storočia „beruhmte Jahrmärkte" – chýrne jarmoky, čo bez Židov si možno v tom čase len ťažko predstaviť.

Okolo roku 1781 v obci pri synagóge zriadili súkromnú židovskú ľudovú školu, v ktorej vyučovali aj svetské predmety.

Roku 1865 bývalo v Seredi a v okolitých obciach spolu 2443 Židov – po Bratislave a Dunajskej Strede najväčšia komunita na území dnešného Slovenska. Je len prirodzené, že taká obec mala synagógu, *bet hamidraš, mikvu*, školu a starobinec. Okrem toho tu bol *kóšer* bitúnok a pekáreň *macesov.*

Sereď bola sídlom rabinátu už od najstarších čias. Jedným z jej prvých rabínov bol *David Levy*, pochádzajúci z Holešova. Poznáme aj mená ďalších rabínov, napospol silné osobnosti a významní talmudisti. Po kongrese roku 1868 sa náboženská obec v Seredi pripojila k ortodoxnému smeru. Židia hrali v Seredi významnú úlohu v hospodárstve a patrilo im veľa dôležitých podnikov, medzi nimi cukrovar a továreň na kávoviny.

V roku 1877 boli židia členmi sereďského čitateľského krúžku, na čele ktorého stál Emil Epstein. V tom istom roku vznikla komisia pre zriadenie učňovskej školy pri obecnom zastupiteľstve, ktorého členmi boli aj Móric Rieger a Dr. Armin Rosenbaum. V spomínanom školskom roku na učňovskej škole študovali aj židovskí študenti – presne sedem žiakov.

Známe sú mená rodákov zo Serede, ktorí ukončili dvojročné štúdium pre židovských pedagógov v Budapešti, kde získali odbornú spôsobilosť na výkon profesie učiteľ. Adolf Fried absolvoval a získal odbornú spôsobilosť v roku 1892, Lipót Varsányi v roku 1895 a Henrik Frommer v roku 1897. Zo zachovalých prameňov nie je nám známe, kde po ukončení štúdia pôsobili.

Za prvej svetovej vojny boli mnohí Židia vojakmi a veľa z nich aj padlo na frontoch. Na cintoríne je postavený stĺp s ich menami.

Za prvej republiky sa blahobyt sereďských Židov zvýšil, ale ich počet klesal, lebo mnohí sa presťahovali do väčších miest.

V medzivojnovom období obec prestavala neoklasicistickú synagógu a postavila okolo nej viacero zariadení. Obec mala šesť zamestnancov a okrem iného prevádzkovala aj päťtriednu ľudovú školu s vyučovacím jazykom slovenským, školu Talmud Tóra (skoro 50 študentov) a veľkú ješivu. Ješiva mala asi 100 poslucháčov z ČSR a zahraničia. Vznikla aj dievčenská náboženská škola Bet Jakov. Zo sčítania ľudu v roku 1921 vyplýva, že populáciu Serede tvorilo 16,8 % židovskej národnosti. V roku 1930 sa tento podiel znížil na 15,3 %. ➤

V školskom roku 1930/1931 na čele židovskej ľudovej školy stál Leopold Fischer. Zachoval sa výkaz o chudobných žiakoch, kde správca školy žiada obecné predstavenstvo v Seredi o zakúpenie učebných pomôcok v mene chudobných žiakov.

Zo zachovalej kroniky Spolku židovských učiteľov v ČSR vyplývali 4 úlohy:

- zachrániť židovské ľudové školy pred zánikom,
- zostaviť učebné osnovy pre židovské školy, na základe osnov vydaných štátom, aby výchova školy bola intenzívne náboženská, židovská,
- postarať sa o to, aby židovské dieťa už v ľudovej škole sa dočítalo o slávnej minulosti židovskej etike uverejnenej v slovensko-židovských čítankách,
- spolok chcel pracovať na výchove dorastu židovských učiteľov a na rozšírení židovských škôl na 8 tried.

Spomínanú tretiu úlohu spolok realizoval v roku 1937 pri vydávaní časopisu Čítanie židovskej mládeže. Autorom aj redaktorom časopisu bol predseda spolku Izidor Schwartz. Časopis mal 16 strán.

V tom istom roku spolok vydáva i vlastnú učebnicu s názvom Cvičebnica dejín izraelských pre židovské ľudové školy, ktorého autorom bol Šimon Fehér a Henrich Brenner, nitriansky učitelia. Cvičebnica je napísaná v židovskom duchu. V jednotlivých článkoch bola venovaná pozornosť mravnosti a poslušnosti. Veľký dôraz pritom kládli na výchovu k hygiene. Zaujímavé sú aj rebusy, ktoré nútili žiakov k tvorivosti a logickému mysleniu. I napriek niekoľkým dekádam odstupu cvičebnica nestratila na svojej aktuálnosti.

Zo stredných škôl v rokoch 1940–1941 vylúčili židovských žiakov. Náboženská obec sa rozhodla rozšíriť ľudovú školu na 8 tried. V tomto období ju navštevovalo viac ako 100 žiakov. Približne 40 mladých študentov bolo Hlinkovou gardou zariadených do pracovných skupín.

Ústredňa Židov organizovala prvé pracovné židovské stredisko v počte 781 židov na jar roku 1941. S mestom sa spája história sereďského židovského pracovného tábora, ktorá nie je nezaujímavá. Toho dôkazom je aj zachovaný archívny materiál, ktorý svedčí o existencií židovskej ľudovej školy v tomto pracovnom tábore. V roku 1942 tu zriadili školu pre deti, učila ich Jolana Schwartzová. Nižšie ročníky navštevovali škôlku. Roku 1942 skoro všetkých Židov deportovali, medzi nimi aj posledného rabína *Mozesa Ecksteina*, ktorý viedol rabínsku školu. Zahynul v Lublíne roku 1942. V októbri, po prerušení deportácií, zostalo v Seredi asi 70 židov, ktorý boli dočasne chránený výnimkami. Z hlásenia Škôldozornému úradu v Trnave 3. 11. 1944 sa dozvedáme, že v školskom roku 1944/1945 sa už v škole nevyučovalo, lebo „učitelia sa v tábore nenachádzajú“. Židovská ľudová škola naposledy fungovala v školskom roku 1943/1944, nakoľko v školskom roku 1944/1945 v spomenutej škole sa nachádzalo veliteľstvo Hlinkovej gardy.

Židovská škola v Trnave (1850–1945)

Židia žili v Trnave od 12. storočia, čiže od čias, kedy uhorskí králi zaujali k Židom tolerantný a humánny postoj. Dôkazom toho je skutočnosť, že rabi Elizer Ben Natan, ktorý okolo roku 1150 zastával funkciu rabína v Poznani, pochádzal z Trnavy. Odtiaľ išiel do Würzburgu a neskoršie do Poznane. Po vpáde Tatárov sa počet Židov v Trnave ešte zvýšil. Podľa uhorsko-židovskej zbierky listín mali Židia svoju synagógu vo vnútri mestských hradieb, čo je nepochybne známkou dobrých pomerov.

Na pápežov nátlak vyhnal kráľ Ľudovít Veľký z Uhorska všetkých Židov, keď ich predtým vyzval, aby buď prijali kresťanskú vieru, alebo opustili krajinu. Veľká väčšina odišla a hoci vyhnanstvo trvalo iba štyri roky, dôsledky boli ťažké a ďalekosiahle. Začalo sa prenasledovanie a trápenie Židov, najmä v mestách obývaných Nemcami. Viedlo to k výstrelkom proti Židom, k rabovačkám a plieneniam, ktoré ústili do pogromov. Aj v Trnave dochádza v roku 1391 ku krvavému pogromu. Archeologický vestník z roku 1867 prináša v VI. zväzku na strane 104 rozsiahlu štúdiu o dejinách Židov v Trnave v 14. storočí. Zaujímavou záležitosťou sa v tomto odseku zaoberá profesor židovského náboženstva Henrich Deutsch. Podal vysvetlenie, preklad a výklad nápisov na náhrobných kameňoch, ktoré sa našli pri zbúraní novej mestskej trnavskej brány v roku 1862. Tieto nápisy, plné smútku a žalmickej poézie, sú dokladom veľkého nešťastia Židov v spomínanom roku 1391, ale aj smútkom nad vyhnaním Židov z Trnavy v roku 1539 kráľom Ferdinandom I. Tieto náhrobky a ich nápisy majú nesmiernu historickú cenu, najmä kameň, ktorý pochádza z roku 1340 a je jednou z najstarších pamiatok židovského stredoveku na Slovensku. Kameň obsahuje v preklade tento obsah: „Tu odpočíva statočný človek, muž menom Izrael, syn rabi Chajima, ktorého zavraždili v noci na posteli. Jeho smrť nech mu je vykúpením a Boh nech pomstí jeho krv. Tretieho dňa 22. tammuza roku 5100“ (utorok, 22. júla 1340)…

Tolerančný patent Jozefa II. zmenil radikálne život Židov v Uhorsku a v celej ríši a teda aj v Trnave. Po 250ročnom vyhnanstve sa cesta Židom do Trnavy znovu otvorila.

Jozef Löbl Volf bol prvým Židom, ktorý sa so synmi a zaťom Mandlom stal obyvateľom Trnavy. Po nich prišla rodina Hirschbeinovcov, Drechslerovcov a Grünfeldovcov. Boli to podomoví obchodníci a čalúnnici. Židovský život v Trnave sa opätovne začal…

V roku 1791 bývalo v Trnave 11 židovských rodín, asi 67 osôb. Spolok CHEVRAT CEDAKA sa staral o najchudobnejších členov komunity.

V tých dobách patrila Trnava pod rabinát v Cíferi. V roku 1831 kúpili Židia na Halinovej ulici pozemok a vo dvore postavili malú modlitebňu. Zaujímavé na tom bolo, že aj kresťanské obyvateľstvo prispelo značným obnosom na prvú stavbu po vyhnaní…

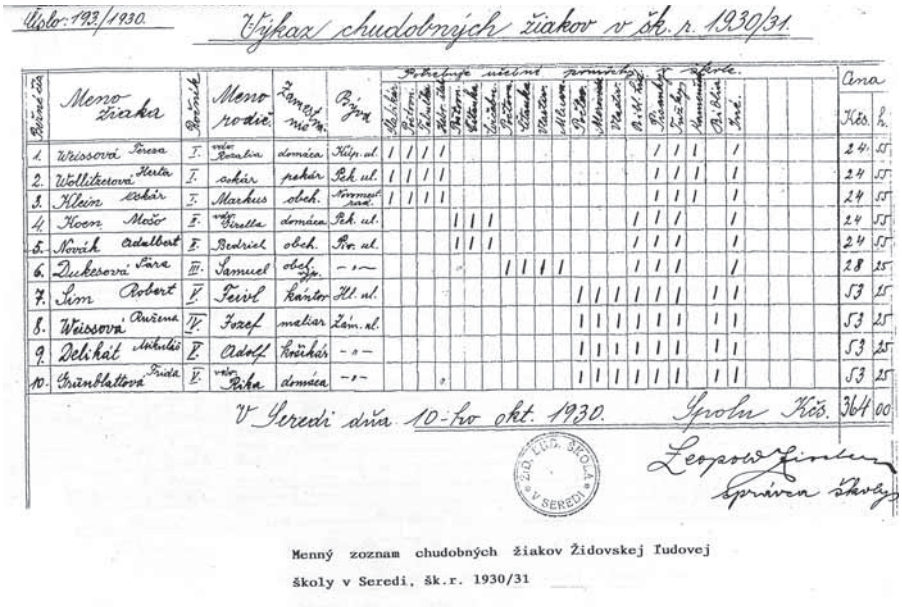

Číslo: 193/1930. Výkaz chudobných žiakov v šk. r. 1930/31.

Poř. číslo	Meno žiaka	Ročník	Meno rodič.	Zamest. otca	Bývajú	Potrebuje učebné pomôcky a šatstvo: Abecedár	Čítanka	Počtovník	Zemepis	Dejepis	Prírodoveda	Písanka	Kreslenie	Ručné práce	Telocvik	Spolu	Trieda	Hudba	Ináč	Ana Kčs.	h.
1.	Weissová Tereza	I.	vdova Karolina	domáca	Kúp. ul.	1	1	1	1								1	1	1	1	24	50
2.	Wollitzerová Herta	I.	sokár	pekár	Pek. ul.	1	1	1	1								1	1	1	1	24	50
3.	Hlein Eckár	I.	Markus	obch.	Námest.	1	1	1	1								1	1	1	1	24	50
4.	Kosn Mešo	I.	vdova Gizella	domáca	Pek. ul.					1	1	1					1	1		1	24	50
5.	Novák Adalbert	I.	Bedriel	obch.	Pov. ul.					1	1	1					1	1	1	1	24	50
6.	Dukesová Šára	III.	Samuel	obecný	-"-								1	1	1	1	1	1	1	1	28	25
7.	Sim Robert	V.	Feivl	kantor	Hl. ul.										1	1	1	1	1	1	53	25
8.	Weissová Anežka	IV.	Jozef	maliar	Žám. ul.										1	1	1	1	1	1	53	25
9.	Delikát Mikuláš	V.	Adolf	krajčír	-"-										1	1	1	1	1	1	53	25
10.	Grünblattová Gizela	V.	vdova Rika	domáca	-"-										1	1	1	1	1	1	53	25

V Seredi dňa 10-ho okt. 1930. Spolu Kčs. 364 00

Správca školy Leopold Fischer

Menný zoznam chudobných žiakov Židovskej ľudovej školy v Seredi, šk.r. 1930/31

Výkaz, kde správca školy žiada obecné predstavenstvo v Seredi o zakúpenie učebných pomôcok v mene chudobných žiakov.

V roku 1855 si trnavskí Židia založili samostatnú náboženskú obec a zriadili rabinát. Zásluha príchodu rabína do Trnavy bola, že mládež sa zúčastňovala vyučovania.

Predtým mali výučbu na starosti domáci učitelia. Prvým hlavným rabínom sa stal Šimon Sidon (1815–1891), rodák z Trstína, predtým pôsobil ako hlavný rabín v Cíferi. Bol žiakom Chatama Sofera, zakladateľa *ješivy.* Spolu s rabínom prišlo do Trnavy mnoho židovských rodín. Náboženská obec zriadila židovskú ľudovú školu s nemeckým vyučovacím jazykom okolo roku 1850. Vyučovali sa v nej svetské predmety aj náboženstvo. Prvým riaditeľom bol Adolf Munk.

V roku 1855 bola zriadená obecná škola s tromi učiteľmi. Škola bola umiestnená v prenajatom dome na Halenárskej ulici vedľa hostinca „Curie", pričom až od roku 1864 mala vlastnú budovu. Vyučovanie prebiehalo v nemeckom jazyku. Doobeda sa vyučovanie zameralo na osvojenie všeobecno-vzdelávacích predmetov podľa určenia vedúcich činiteľov náboženskej obce, poobede sa venovali náboženstvu. Vyučovanie trvalo od 8. do 12. a od 14. až do 18. hodiny. Prázdniny neboli. Školský rok bol rozdelený na zimný a letný semester. Zimný semester trval od zakončenia jesenných sviatkov až do veľkonočných sviatkov. Učitelia sa striedali v každom semestri.

Z ďalších prameňov vieme, že v roku 1857 mala náboženská obec asi 525 členov, niekoľko kultových objektov a náboženskú školu *Talmud Tóra*. Zamestnávala rabína Šimona Sidona, rabínskeho *asesora*, kantora, *šojcheta* a niekoľko učiteľov.

V roku 1864 nastali systematické zmeny vo verejných školách. Budínskym miestodržiteľstvom bol škole udelený titul „Elementár Hauptschule". Bola to jediná verejná židovská škola v celom kraji, kde chodili žiaci na skúšky zo všetkých súkromných škôl. Škola mala už 4 učiteľov s ročným platom 600 zlatých, v ktorom bolo zahrnuté aj príspevok na bývanie (tzv. bytné). Od roku 1864 mala škola stálych učiteľov, ale bez definitívy. Náboženská obec na udržanie školy vyberala školné. Školné bolo stanovené od 1 až do 5 zlatiek mesačne, podľa majetkových pomerov rodičov. Dievčatá poobede do školy nechodili, namiesto toho navštevovali súkromné kurzy ručných prác…

Pramene o existencii ľudovej školy z roku 1906 uvádzajú, že predsedom *školskej stolice* bol Dr. L. Löwinger. Ročný plat učiteľov bol stanovený na 800 korún vrátane nájmu (tzv. bytné). Prvú štátnu podporu nadobudla škola v roku 1908. Na základe žiadosti školskej stolice vydalo Ministerstvo kultu a výučby nariadenie (č. 71313/908), podľa ktorého učitelia dostali po 500 korún ročne, vyplácaných na bernom úrade v Trnave. Zo školských dokumentov ďalej vyplýva, že výška ročného rozpočtu školy bola 3368 korún, ktorý sa skladal z príspevku od mesta Trnava (obnosom 900 korún) a školného (1070 korún) od židovskej náboženskej obce. Škola bola od začiatku koedukovaná. Počet žiakov sa pohyboval medzi 70–90. Vyučovanie bolo v dvoch miestnostiach. Židovskú ľudovú školu navštevovali deti príslušníkov oboch židovských náboženských obcí.

Pred prvou svetovou vojnou tvorilo *status quo ante* náboženskú obec asi 260 zdanených rodín čo bolo približne 1700 osôb. Jej duchovným bol rabín Maximilián Majer Stein. Na čele náboženskej obce stál Samuel Diamant, vedúci činiteľ *status quo ante* komunít v Uhorsku.

Ročný rozpočet obce bol približne 220 000 Kč. Vlastnila dve synagógy, cintorín, *mikve,* jatku na výsek košer mäsa, obecný dom, v ktorom sa nachádzala učebňa a úrad náboženskej obce, školu *Talmud Tóra* a 5triednu ľudovú školu. Ľudovú školu navštevovalo asi 180 detí príslušníkov oboch židovských komunít. Jej riaditeľom bol Ignác Gerő.

Od 1. septembra 1914 mala škola iba jedného učiteľa. Mladý učiteľ Gabriel Sebestyén (Sonnenfeld) zomrel, A. Reichenthal bol preložený do výslužby, M. Lederer išiel do vojny. Našťastie boli v Trnave tri učiteľky, E. Hoffmannová, M. Kleinová-Mehlová a J. Mechúrová.

Školu navštívil inšpektor do roku 1918 iba dvakrát, čo naznačuje, že bola takmer bez kvalifikovaného dozoru. Školská stolica ovplyvňovala pôsobenie učiteľov. Učiteľský zbor a členovia školskej stolice každoročne organizovali spoločnú konferenciu, ktorej súčasťou boli aj verejné skúšky zo všetkých predmetov. Počas prvej svetovej vojny sa vyučovalo dosť nepravidelne. Prázdniny sa často predlžovali a školské miestnosti slúžili na dočasné uchýlenie cudzincov a utečencov. Posledný raz sa tu vyučovalo maďarsky 1. novembra 1918. Od tej doby, po prekonaní počiatočných ťažkostí, sa vyučovalo pravidelne slovensky. Pred Vianocami v roku 1918 pred županom Samuelom Zochom učitelia zložili sľub vernosti Československej republike, avšak E. Hoffmannová a M. Lederer boli prepustení, lebo neovládali štátny jazyk.

Nový školský rok 1919 bol pre školu významný, keďže sa stala slovenskou. Na uvoľnené miesto učiteľa prišiel G. Brill z Chtelnice. Škola mala znovu 4 triedy. Slovenský vyučovací jazyk nebol obtiažny, lebo pre učiteľov a deti bola slovenčina materinským jazykom.

Prvým inšpektorom trnavského okresu sa stal Jozef Hajdúk, pod ktorého vedením sa docielila vyššia úroveň školy. Cirkevní učitelia boli zaradení do platových tried štátnych zamestnancov. Objavili sa slovenské učebnice.

Po Hajdúkovi sa stal inšpektorom Ján Štancl (bývalý učiteľ), ktorý zaviedol písomné prípravy k vyučovaniu. V roku 1922 bola zákonom ustanovená 8ročná povinná školská dochádzka. Žiaci prestupovali buď na gymnázium alebo do meštianky. Škola prešla prestavbou a pribudla k nej medzi inými aj učiteľská knižnica.

Židovská náboženská obec zakúpila škole nové učebné pomôcky v hodnote 3000 Kč. Izraelský školský spolok zadovážil škole rotačné tabule, nové katedry, skrine na učebné pomôcky a obohatil knižnicu. Učitelia navštevovali kurzy a zdokonalovali sa v slovenčine. V roku 1919 zriadil Ľudový zväz židov na Slovensku prázdninový kurz v Trnave pre židovských učiteľov. Zo všetkých krajov Slovenska sa zišlo 42 učiteľov židovských škôl. Na kurze Detrich, správca evanjelickej školy, prednášal o slovenskej gramatike. Gerö, správca

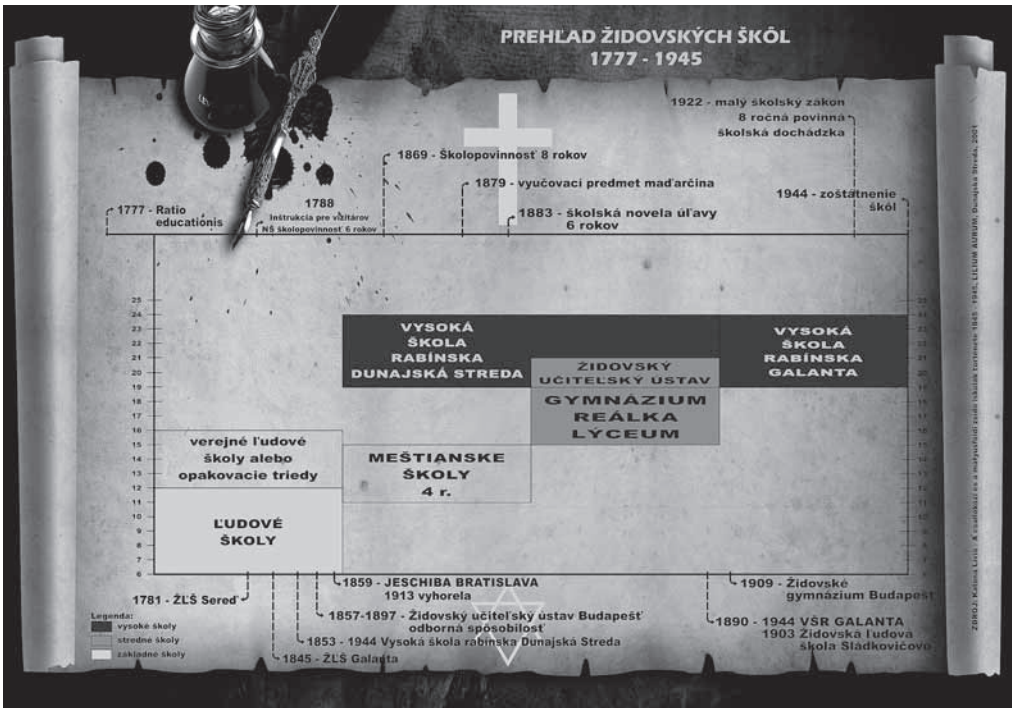

židovskej školy, prednášal o metodike jednotlivých predmetov a zostavil históriu Biblie v troch dieloch.

Pre úspech sa kurz opakoval počas prázdnin roku 1920 v Bratislave, kde prednášali univerzitní a stredoškolskí profesori z Učiteľského ústavu.

Inšpektor odporučil zavádzať hospitácie na židovskej škole. Učitelia vedome prehlbovali metódy vyučovania na základe psychologických skúseností. Práca učiteľov sa stáva premyslenou a plánovanou. Zavedenie pedagogického seminára mal obrovský vplyv na pokrok v učiteľskej praxi. Učitelia dobrovoľne skúšali zavádzať nové metódy (globálnu metódu pri vyučovaní čítania)…

Začiatkom 20. storočia založil rabín Samuel Dávid Ungar veľkú ješivu, ktorá sa po krátkom čase stala jednou z najvýznamnejších na území Slovenska. V roku 1925 dostala škola novú, priestrannú budovu. Mala asi 230 poslucháčov z ČSR aj zo zahraničia a vlastnú veľkú menzu. Niekoľko podporných spolkov, ktoré boli zriadené tiež na podnet rabína S. D. Ungara, poskytovalo ješive a jej poslucháčom finančné prostriedky.

Po roku 1921 vznikli pobočky mládežníckych spolkov patriacich k AGUDAT JISRAEL. Religiózne dievčatá navštevovali náboženskú školu Bet Jakov.

V rokoch 30. rokoch bývalo v 28 lokalitách trnavského okresu 3170 židov. Židia sa medzi sebou dorozumievali po slovensky a po nemecky.

V roku 1921 sa 65,9 % trnavských židov prihlásilo k židovskej národnosti, po sčítaní ľudu v roku 1930 to bolo 46,9 %. Pri sčítaní ľudu v roku 1930 sa 84,3 % obyvateľstva prihlásilo k československej národnosti, 5,3 % k židovskej a 4,4 % k nemeckej národnosti. V Trnave žilo 19 270 katolíkov, 2 728 židov, 1 129 evanjelikov a 821 obyvateľov uviedlo iné vierovyznanie…

Krátko po vzniku republiky (14. 3. 1939) úrady rozpustili židovské strany a spolky a ich reprezentantov vylúčili zo zastupiteľských zborov. Po vylúčení židovských detí z verejných škôl židovskú školu rozšírili na 8 tried.

V Trnave bolo celkove vydaných 66 výnimiek ministerstva vnútra, ktoré reprezentovali „biele legitimácie“. Nasledovné osoby obdržali od ministerstva školstva výnimky chrániace od odvlečenia riaditeľov oboch židovských ľudových škôl E. Grünwalda a Júliusa Herlingera, učiteľov E. Katzburgovú, M. Mehlovú, J. Mechuvovú, A. Polláka, funkcionárov spolku CHEVRA KADIŠA Š. Spitza, Viliama Adlera, A. Halleho a predsedu ortodoxnej náboženskej obce A. Abelesa. Vyučovanie v židovskej ľudovej škole pokračovalo až do konca školského roku 1943/1944. Jej riaditeľom bol Július Herlinger.

Maskil slaví patnáct let!

Vážení čtenáři,
je tomu skutečně již patnáct let, kdy vyšlo první číslo Maskilu.

Na první straně byl tehdy úvodník Martina Šmoka s názvem Jen další feuilleton?

U založení časopisu stáli Sylvie Wittmannová, Fedor Gál, Jožo Horal, Michal Spevák, Jakub Šváb a již zmiňovaný Martin Šmok. A samozřejmě také první redaktorky – Irena Dousková a Kateřina Weberová. Redakcí za patnáct let existence Maskilu dále prošli Milan Kalina, Pavel Kuča a současná redaktorka Ruth Jochanan Weiniger. Zapomenout určitě nesmíme ani na rabína Daniela Mayera, který do Maskilu píše již od samotného počátku, ani na jeho ženu Hanu, která pro nás rovněž napsala stohy zajímavých textů. Připomeňme také skvělou ilustrátorku Lucii Lomovou, jejíž obrázky vás mohou v Maskilu těšit rovněž po celých patnáct let. Všem jmenovaným a mnoha dalším děkujeme za texty, fotografie, náměty a podporu. S grafickou podobou nám dlouhá léta pomáhá studio Trilabit, konkrétně pak většinou skvělý grafik Jirka Kroupa (jeho žena Jitka je zase naší dlouholetou korektorkou).

Zmínit musíme pochopitelně i ty, kteří časopisu poskytují potřebnou finanční podporu. Zejména se jedná o Ministerstvo kultury České republiky, Federaci židovských obcí v ČR a Nadační fond obětem holocaustu.

Nejvíc však děkujeme Vám, našim čtenářům, bez jejichž přízně by naše práce neměla smysl. Přejeme Vám všem dobrý a požehnaný rok 5777 a těšíme se na další setkávání s Vámi.

Vaše redakce

V průběhu celého letošního ročníku se budeme za uplynulými patnácti lety života Maskilu příležitostně ohlížet prostřednictvím vzpomínek lidí, kteří jej pomáhali vytvářet či vybraných textů ze starých čísel.

Jako první přinášíme vzpomínku bývalého redaktora Pavla Kuči:

S časopisem Maskil jsem se poprvé setkal v roce 2003 v Holešově. Tehdy v létě jsem vedl dvoutýdenní mezinárodní brigádu na tamním židovském hřbitově. Rovnou z workcampu jsem do Maskila zaslal krátkou tiskovou zprávu, která se tak stala mým prvním uveřejněným článkem. Postupně jsem se vyvinul v dobrovolného externího dopisovatele, např. když jsem pomáhal se založením festivalu Šamajim v Třebíči, ale především svými častými články o dění v Krnově ve slezském záhoří Jeseníků, kde bydlí moji rodiče.

Když jsem se v roce 2008 přestěhoval z Brna do Prahy, tak mi Katka Weberová, která dlouhodobě dělala většinu práce v Maskilu i v Bejt Simcha, navrhla účast v redakční radě. V tu chvíli jsem se hodně rozepsal, až pak v některých číslech tvořily mé články většinu. Psal jsem bez nároku na finanční odměnu. Později po smrti Milana Kaliny jsem se stal jedním ze dvou redaktorů a koeditorů. Snažil jsem se přinášet aktuální reportáže ze života desíti českých židovských obcí, mnoha občanských sdružení a z míst s židovskou tradicí. S oblibou jsem psal reportáže ze svých zahraničních cest a oslovoval mnoho dobrých lidí, aby nám do Maskila přispěli. Rád jsem sestavoval medailonky názorů protichůdných lidí na konfliktní politická témata.

Na svoji práci pro Maskil jsem rezignoval na počátku roku 2014 po návratu z dobrovolné práce v Izraeli v kibucu Bar'Am a na kozí farmě na pomezí Judska a Negevu. Intenzivní izraelská zkušenost mi pomohla učinit rozhodnutí, že už nechci být hloupým dobrovolníkem (za práci v Maskilu jsem dostával spíše symbolický plat ně, ale abych ji dělal dobře, z časových důvodů jsem odříkal nabídky na svoji výdělečnou pracovní činnost turistického průvodce). Také narůstal můj pocit, že bezkonfliktně je možné v židovském prostředí psát možná tak o počasí. Příkladem budiž kritika poměrů na ŽOP ze strany Honzy Günsbergera. V mnoha věcech má pravdu, otiskne mu to ale málokdo. Jsem hrdý a rád, že my jsme tu kuráž měli.

Význam Maskila vidím v tom, že je liberálnější, lidskoprávnější a zelenější, tedy levicovější alternativou k Roš chodeš či eretz.cz. Považuji za chybu, že pravicové a ortodoxní pozice představují dnes mediální židovský mainstream. Za nebezpečnou považuji postupnou refašizaci české a evropské společnosti. V tomto pohledu Maskil zůstává ostrůvkem židovského intelektuálního humanismu. Velmi k tomu svým založením přispívá redaktorka Ruth Jochanan Weiniger, které přeji hodně štěstí.

Vzpomínky **Idy Kauferové**

4. část

Rachot vlaku téměř všechny uspal. Jednoho časného rána, ještě za tmy, nás ale probudil divný zvuk, nebylo to rachocení vlaku. Velký shon, otevírání vagónových dveří a výkřiky: *„Los los!“* Všichni jsme na sebe rychle navlékli, co nám přišlo pod ruku. Já jsem si vzala boty na podpatku a béžový kabát. Pokud si vzpomínám, už na něm nebyla židovská hvězda. Byla hrozná zima a já jsem se rozhlížela a pozorně sledovala, co se děje kolem – a byl to divný pohled. Viděla jsem nějakého mladého muže, jak se přehrabuje v příkopu. Ptala jsem se ho, co se děje. Nepodíval se na mě, ale potichu řekl: „Držte děti pohromadě se starými.“ Nedávalo mi to vůbec žádný smysl. Viděla jsem, že ženy a děti jsou shromažďovány na jedné straně. Právě v tom momentě jsem si všimla své kamarádky Ili Goldstein z naší vesnice. Byla tam s ní i její sestra, která měla malého chlapečka. Sestra byla tak ochromená strachem, že ani nemohla jít (byla dost při těle). Viděla jsem, jak ji popadla jako dítě, uložila do dětského kočárku, a tak ji tlačila. To bohužel zpečetilo její osud. Tehdy jsem ji, svoji drahou kamarádku Ili, viděla naposledy. Celá jejich rodina skončila stejně – devět dětí a matka, která ztratila svého manžela v první světové válce a bojovala pak, aby své děti sama vychovala, jen aby je potom všechny zavraždili. Jediná z jejích dcer přežila a žila pak po válce v Pešti se svými dvěma dcerami.

Tak moje kamarádka Ili Goldstein skončila na straně smrti kvůli své sestře Juliš. Mě si v tu chvíli nikdo nevšímal, nikdo nás ještě nerozděloval, a tak jsem v šoku přihlížela, jak s lidmi zacházejí. Na tak hrozné chování jsem nebyla připravená, a to byl teprve začátek.

Pak jsem si všimla, že někam posílají mého otce, a domnívala jsem se, že asi oddělují muže. Už byl kus ode mě, když jsem si vzpomněla, že pořád ještě mám bochník chleba, který jsem s sebou vzala z vlaku. Běžela jsem k tatínkovi, strčila mu do ruky chleba a rychle se vrátila k sestrám, které teprve čekaly na zařazení. Neměla jsem v tu chvíli vůbec tušení, že pro mě tohle popoběhnutí mohlo znamenat smrt. Ale nikdo mě nezastavil. Snad Němci koukali na mé blond vlasy a hezké oblečení.

Bylo nás pět sester, shromážděných kolem maminky. O kousek jsme se posunuly dopředu, když v tom ji jeden esesák vytrhl z našeho středu. Snažily jsme se bránit, křičely jsme a plakaly. Zástup se ale sunul dál. Jeden německý důstojník se nás zeptal, proč naříkáme (zřejmě si myslel, že jsme se nějak dozvěděly, jaký osud náš čeká). Odpověděly jsme, že od nás oddělili maminku. Na to nám řekl, že bychom kvůli tomu neměly naříkat, protože se s ní stejně za tři týdny shledáme. (Selekce se dělaly každý týden a pro mnohé znamenaly konec, ale v tu chvíli jsme jeho slova braly jako útěchu.)

Z místa, kde vlak zastavil, byla vidět brána s německým nápisem *Arbeit macht frei*. Moje sestra Blanka ho přečetla nahlas. Jak jsme postupovaly kroutící se cestou, viděly jsme za ploty strašně divné lidi – někteří byli nazí, všichni byli vyholení a nikdo z nich se nezdál normální. Ani ve snu by mě nenapadlo, že zanedlouho budu vypadat stejně.

Nakonec nás zavedli do hrozně divné místnosti. Do dnešního dne nevím, co to vlastně bylo. Na jedné straně byl asi metr zdi a uvnitř nic než smetí. Pak nás po skupinách odvedli do další místnosti, kde jsme se musely svléknout a šaty si hezky poskládat a odložit spolu se šperky. Boty jsme musely namočit do vody, aby byla jistota, že v nich nic neschováváme. A pak jsme pokračovaly do další místnosti, kde nás celé oholili – do posledního chloupku, který na ženském těle roste. Jak jsme tam tak stály, začala jsem hledat své sestry, volala jsem je jménem. Jedna sestra se ozvala; stála hned vedle mě. Nepoznala jsem svou vlastní sestru. Později jsme se tomu smály, i když nám veselo nebylo.

A všechno šlo dál, jako na běžícím páse. Dali nám nějaké hadry, abychom se oblékly. Já jsem nafasovala nějaké tenké šaty, které sahaly až na zem. Když jsme jedna druhou viděly, musely jsme se smát. Pak jsme se zase musely seřadit a odvedli nás do obrovského baráku označeného jako blok jedna. Mačkaly se nás tam dva tisíce a dva dny se tam nikdo neukázal. Měly jsme zakázáno vyjít ven a nedostaly jsme nic k jídlu. Třetí den přinesli velký kotel s nějakou zelenou tekutinou otřesné chuti. Snažili jsme se ji do sebe po lžících dostat, ale zvedal se nám z ní žaludek. Jedna druhou jsme přesvědčovaly, že pokud nechceme umřít hlady, musíme to sníst. Snad v tom musela být přimíchaná nějaká kostní moučka, protože to křupalo mezi zuby. Po několika pokusech se mi do sebe podařilo dostat jednu lžíci. Neměly jsme ani vodu, jen hluboký příkop, do nějž se vylíval veškerý odpad. Nebyl tam žádný záchod, takže všechno rovněž putovalo do příkopu. Místo vody jsme dostali nějakou náhražkovou kávu. Dny byly strašně horké, mnozí měli rozpraskané rty, mnozí dostali tyfus nebo trpěli průjmem. Nesmělo se na to ale za žádnou cenu přijít, protože to by znamenalo okamžitou smrt. Zkušenější vězňové nás postupně poučili.

Naproti našemu bloku byla první pomoc, tak zvaný Revir[1] – malý barák, kam odváděli či odnášeli nemocné s horečkou a průjmem. (Lidí, kteří měli tyto potíže, bylo po několika dnech mnoho.) Na Reviru se smělo zůstat maximálně dva až tři dny, pak odtamtud lidi brali pryč. Každý den odtamtud auto odváželo nahé ženy. Tehdy už jsme věděly, kam je vozí. Sem tam se některé podařilo během převozu utéct a ukrýt se na některém bloku, to ale znamenalo velké riziko, protože se každý den vězenkyně přepočítávaly. První nástup byl ve čtyři hodiny ráno, to jsme téměř zmrzly. Nástup trval do devíti nebo desíti hodin. V deset už zase bylo horko, které se rovněž těžko snášelo. Když bylo konečně po Appelu[2], dostaly jsme jakousi vodovou kaši, která se ale aspoň dala jíst. Později se příležitostně vydávaly příděly margarínu s něčím, čemu říkali chleba a který vypadal, jako by byl z otrub. Později jsme zjistily, že do něj přidávali piliny, z čehož nás bolel žaludek. Také přinesli cosi vařeného v kotli, ale žádná z nás to nedokázala pozřít. Snad ty, které tam byly déle a přežily více selekcí a dalších hrůz (takových bylo jen málo, například jedné mé sestřenici se tam podařilo přežít tři roky a žije nyní v Izraeli), ty to snad dokázaly jíst, ale moje skupina toho ještě schopná nebyla. Lili jsme to do příkopu spolu s jiným odpadem. Jednou se nám podařilo získat trochu marmelády. V táboře totiž sháněli ženy na nošení cihel. Šly jsme a dozorce nám potom řekl, že bychom ➤

1 Revir – z francouzštiny, nemocniční oddělení v koncentračním táboře.

2 Appel – z němčiny – nástup; v koncentračních táborech opakované počítání vězňů, ráno a večer, které trvalo celé hodiny.

mohly následující den dostat nějaké jídlo a abychom přivedly celou naši skupinu. Nevěděly jsme, kdo všechno do naší skupiny patří, tak jsem prostě vzala všechny své příbuzné. Dostaly jsme plný hrnec marmelády. Samozřejmě bez chleba, tak jsme ji jedly samotnou, až nám z toho začalo být špatně, ale i tak to přispělo k našemu přežití.

Náš blok byl sice obrovský, ale tak přeplněný, že v noci jsme mohly spát pouze na zemi jedna na druhé. V baráku bylo asi osm až deset oken a na každém konci jeden východ.

Jednou v noci jsme se vzbudila a slyšela z druhého konce baráku povědomý hlas. Nějak jsem se tam prodrala, k nelibosti spoluvězenkyň, z nichž některým jsem šlápla na ruku nebo na nohu. Když jsem se tam konečně dostala, uviděla jsem svoji sestru Blanku, jak blouzní v horečce z cesty. Druhý den šla na Revir kvůli ošetření, kterého se jí ale pochopitelně nedostalo – dali jí jen pryčnu. Po dvou dnech si uvědomila, že něco není v pořádku, když viděla mizet nahé pacientky. Dala si dva a dva dohromady a utekla – bylo jí už mezitím trochu líp, snad to nějak přechodila. Revir byl rozdělený na kóje, v každé z nich bylo nad sebou čtyři nebo pět pryčen. Sloužily tu lékařky, ale neměly k dispozici téměř žádné léky a zdravotnické potřeby. Později jsem to viděla na vlastní oči, i když byl zákaz vycházení, jak přijelo velké auto a nahé ženy do něj musely nastoupit. Byl kolem toho veliký křik, protože ty, které ještě měly nějakou sílu, se snažily bránit, ale byly dovnitř nastrkány násilím a nikdy už je nikdo neviděl.

Náš blok byl zřejmě odsouzen k vyhlazení. Nebyly jsme určeny na práci, nevytetovali nám ani čísla. Jednoho rána nás odvedli do jiné části lágru, která se jmenovala Birkenau. Nahnali nás do velké místnosti, kde jsme se museli svléknout a odevzdat šaty, a pak jsme tam jen stály celý den až do pozdního odpoledne, kdy přišel důstojník SS a my jsme si musely zase rychle posbírat svoje věci. U východu byl natažený nějaký provaz, pod nímž jsme musely všechny projít v předklonu, a esesák každou z nás přetáhl po zadku nějakým bičem. Nikdy jsme nepochopily, o co šlo, ale takových věcí, které neměly žádné vysvětlení, jsme tehdy zažily mnoho.

Často jsme musely přecházet do jiné sekce lágru (v naší bylo devět bloků) a viděly jsme přitom budovu krematoria. Ukázali nám: „Tam to je!“ Vzpomínám si na červené cihly, z nichž bylo postavené. Jednou nás poslali se špinavým oblečením do jiné části lágru, samozřejmě stále uvnitř Osvětimi. Tehdy jsme právě potkali sestřenici ze Slovenska, která tu byla už tři roky. Jedna dívka z našeho lágru, která pocházela z Nagyszombat, věděla, kde ji najdeme. Poslali jsme jí vzkaz, ale ona byla tak rozrušená zprávou, že i my musíme sdílet její osud, že byla schopná vyjít za námi ven až za půl hodiny a stále se klepala rozčilením. Řekli jsme jí, že jsme zoufalí kvůli rodičům, a ona nás utěšovala, že se musíme držet. Dala nám slušné mýdlo a něco k jídlu. Říkala nám, že předtím zase ona dostala, co jsme jí ještě z Maďarska poslali. Vzpomněla jsem ji, jak jsme to posílali. Adresu jsme měli, protože vězňové někdy dostávali pohlednice, na které mohli napsat pár slov. Poštovní razítko bylo z Walsee, což jsme nedokázali na mapě najít. Jednalo se totiž o falešné jméno. I my jsme teď v táboře dostaly takovou pohlednici, kterou jsme poslaly našemu sousedovi doma, a i ona našla svého adresáta. To vše mělo sloužit k zastření pravdy. Samozřejmě jsme musely napsat, že pracujeme a jsme zdrávy. Naše sestřenice Aranka nám poradila, jak se chovat při selekcích, abychom se zachránily. (Aranka Stern žije tady v Haifě, má dceru, zetě a tři krásná vnoučata.)

Mezitím začali z našeho tábora odvážet ženy, prý na práci. Přihlásily jsme se rovněž, i když jsme nevěděly, kde můžeme skončit, ale musely jsme se pokusit dostat odtud (to nám radila i Aranka). Stály jsme ve frontě a večer se dostaly na místo, kde jsme pak následujícího dne pošly Mengeleho[3] selekcí. Držely jsme se pohromadě v tříčlenné skupince. Před Mengeleho jsme ale musely předstoupit každá zvlášť. Jakmile ale první prošla selekcí, druhá běžela hned za ní, a i když se Mengele snažil vytáhnout moji sestru Blanku, já už běžela za ní a další sestry zase za mnou. To nám poradila Aranka a ono se to podařilo. Všechny jsme byly pochopitelně úplně nahé, šaty jsme měly v ruce.

K večeru nás nahnali do velké místnosti s obrovskými hromadami oblečení, na něž jsme se uložily, jak se dalo. Trochu jsme si oddychly a povídaly si, mnohé z nás tu potkaly příbuzné. Bohužel to nevydrželo dlouho a esesáci nás už zase hnali do jiné místnosti. Ale takhle jsme byly alespoň uvnitř a v davu bylo teplo, zatímco venku byla strašná zima. V Osvětimi ráno a večer mrzlo i v srpnu. Drželi jsme se u sebe, abychom se zahřály. Vzpomínám si na útlou čtyřicátnici vedle mě, která se klepala zimou a naříkala. I mně byla zima, ale snášela jsem to líp než ona. Mluvili jsme spolu a ona mi řekla, že dřív bydlela v Pešti a její (nežidovský) manžel, který byl ministrem, ji opustil, svoji vlastní ženu. Přísahala, že jestli někdy Bůh dá, aby se vrátila domů, ta se mu za své utrpení pomstí. Pokud skutečně přežila, čekalo ji ještě hodně utrpení, protože tohle byl teprve začátek. (Bohužel nevím, jak se jmenovala.)

Když bylo po selekci, nastoupily jsme do připravených dobytčáků a každá jsme dostala kousek chleba, salámu a másla. To jsme považovaly za dobré znamení, protože by neplýtvali jídlem na lidi, kteří by byli určení k likvidaci.

Myslím, že jsme jely celou noc a za hezkého, slunečného rána jsme dorazily do Ravensbrücku, jak jsme si přečetly ve stanici. Museli jsme jít kousek pěšky, kolem pěkného jezera s loďkami; to byl úplně idylický obrázek. Ale hned vedle jezera byla brána do tábora smrti. Zůstaly jsme tu jenom dva nebo tři týdny. První noc jsme strávily venku na zemi. Vzpomínám si, že jsem si hlavu položila na kámen a ráno jsem ji vůbec necítila, jak jsem byla strnulá. Následujícího rána nás odvedli do sprchy – cestou se nám všichni smáli, protože jsme strávily noc na uhlí a byly všechny černé jako kominíci. Po sprchování nás poslali do místnosti s pryčnami a k jídlu nám dali rýži. To nás potěšilo, stejně jako pocit čistoty, a věřily jsme, že to takhle bude i dál. Bohužel, po zbytek doby, co jsme tam strávily, už jsme k jídlu nedostaly skoro nic.

◗ **Ida Löwy, roz. Kauferová, pokračování příště**

přeložila: Kateřina Weberová, ilustrace: Hanalisa Omer

3 Josef Mengele – německý důstojník SS, lékař v koncentračním táboře Osvětim, šéfoval selekcím nově příchozích do tábora a prováděl experimenty na vězních, které si sám vybral.

Pozvánka do Vídně: Jeho svoboda, naše svoboda, Václav Havel a vídeňský Burgtheater

Od 22. září probíhá ve vídeňském Divadelním muzeu (Theater Museum), v blízkosti světoznámé Albertiny, za vídeňskou Operou, výstava nazvaná „Jeho svoboda, naše svoboda, Václav Havel a vídeňský Burgtheater".

„Ve svém neštěstí mám jedno štěstí, které není dopřáno každému a které mi alespoň částečně nahrazuje to, oč jsem připraven. Mé hry jsou totiž v míře, která mě samého vždy znova překvapuje, uváděny různými divadly v zahraničí. Ale nejen to: mám dokonce i svůj náhradní divadelní domov; je jím vídeňský Burgtheater, který už deset let uvádí vždy poprvé mé hry, a jehož téměř domácím autorem jsem se stal. Jak už asi ani jinak u mě být nemůže, i tyto radostné okolnosti nejsou prosty paradoxu: jedním z nich je, že jsem v životě ve vídeňském Burgtheateru nebyl, i to, že jeho ředitele, pana Benninga, jsem osobně poznal teprve nedávno, když mne v Praze navštívil." (Václav Havel: Daleko od divadla, 1986)

Na jedné straně se po premiéře klanějí herci významné evropské scény, na druhé straně, o 300 kilometrů dál, v českých horách, sedí osamělý autor v proutěném křesle a pozoruje policejní auto za plotem. Na jedné straně oslavné kritiky ve významných západoevropských novinách, na druhé straně rušený příjem na malém rozhlasovém přijímači. Na jedné straně nadšené obecenstvo ve Vídni, na druhé straně vězeňská cela.

Výstava vznikla ve spolupráci Archívu Bruna Kreiského, Rakouského divadelního muzea, Knihovny Václava Havla a vídeňského Burgtheateru.

Divadelní hry Václava Havla byly ve vídeňském Burgtheateru uváděny v letech 1976–1986, další premiéry pak následovaly v Curychu. Rakouská vláda se v tomto období aktivně zastávala nejen Václava Havla, ale i dalších disidentů, kteří aktivně bojovali proti komunistické totalitě. Výstava se snaží navzdory ideologickým rozdílům upozornit i na vazby mezi oběma národy, které jsou si historicky velmi blízké. Právě proto Rakousku nikdy nebylo lhostejné, co se děje u sousedů v Čechách a na Slovensku.

Výstava přibližuje na jedné straně vídeňská představení Akademického divadla (Akademietheater) a komorní scény Burgtheateru, na druhé straně pak každodenní těžkosti autora v totalitním Československu. Obě tematické linie jsou zpracovány chronologicky. Výstava je zakončena panelem, který zachycuje Václava Havla již jako prezidenta a jeho setkání s ředitelem jeho „domovského" vídeňského divadla, Achimem Benningem.

Václav Havel (1936–2011) je znám nejen česko-slovenské, ale i světové kulturní veřejnosti jako publicista, dramatik a spolupracovník pražského Divadla Na zábradlí, pro nějž napsal tři divadelní hry: Zahradní slavnost, Vyrozumění a Ztížená možnost soustředění. Díky literárnímu agentovi Klausu Junckerovi a vydavatelství Rowohlt v Hamburku byly Havlovy hry rychle přeloženy do němčiny a uvedeny v berlínském Schillerově divadle (Schiller Theater).

Díky podpoře Achima Benninga byly ve vídeňském Burgtheateru úspěšně uvedeny Havlovy aktovky Audience, Vernisáž a Protest a též celovečerní hry Horský hotel, Vyrozumění, Largo desolato a Pokoušení. Žádnou z těchto her nemohl autor v premiéře ve Vídni vidět. Publikum tleskalo nepřítomnému autorovi, ten oslavoval premiéru skromně, v kruhu svých přátel v Praze. Ohlasy na Havlovy hry nebyly vždy jen pozitivní, velké úspěchy se střídaly s nepochopením a kritikou. Svými hrami však

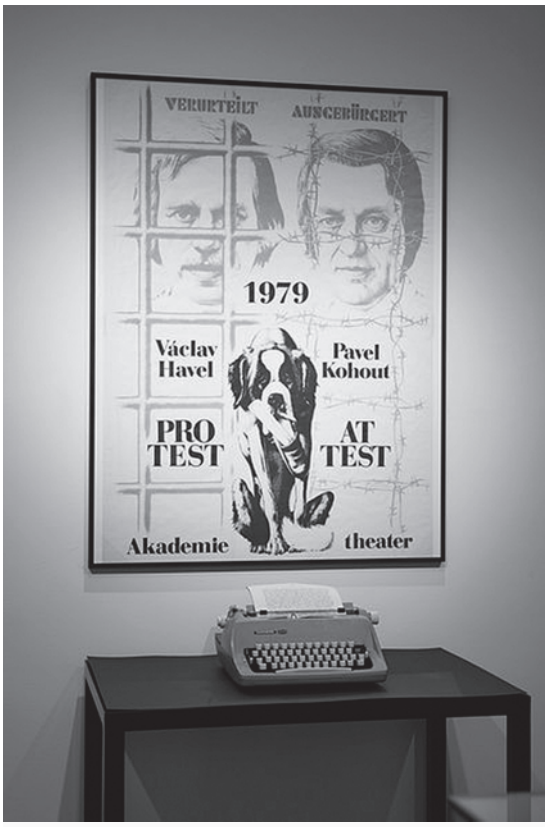

Havel dokázal překonat železnou oponu. Jak prohlásil Achim Benning: „Železnou oponu v umění ignorujeme."

Pamětníci mohou na výstavě zavzpomínat na časy nedávno minulé, mladá generace má možnost poznat, jaký byl život za železnou oponou, který se dnes může mnohým zdát až neskutečný a dávno zapomenutý.

Výstava potrvá až do 17. dubna 2017. Více informací na **www.theatermuseumwien.at**.

◗ **Jana Tchabana-Löwbeer, Vídeň**

Slavnostní odhalení pamětní desky Sira Nicholase Wintona

Zveme vás na slavnostní odhalení pamětní desky Sira Nicholase Wintona, zachránce 669 židovských dětí z Československa a Thomase Graumanna, který je jedním ze zachráněných dětí a celý život byl misionářem. Pamětní deska bude umístěna na rodném domě Thomase Graumanna v Brně – Králově Poli, Palackého 119, a slavnostně odhalena v sobotu 15. října 2016 v 11 hodin.

Program:

10.00–10.30 registrace hostů a účastníků akce

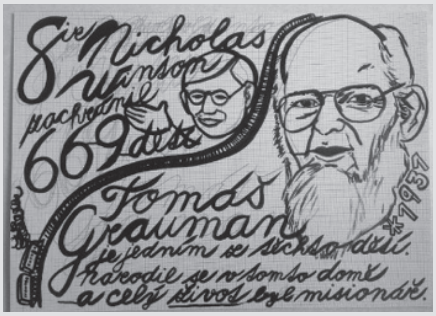

10.40–10.55 průvod k domu Palackého 119
11.00–11.30 odhalení pamětní desky
13.00–14.00 KC Semilasso: Winton Train – promítání dokumentárního filmu o cestě zachráněných dětí po sedmdesáti letech opět do Velké Británie, kde se mohly znovu setkat se svým zachráncem Sirem Nicholasem Wintonem
14.00–14.30 vyprávění žijících pamětníků holocaustu
15.00–15.30 představení tanečních skupin s ukázkami izraelských lidových tanců
15.30–22.00 maraton izraelských tanců – výuka izraelských lidových tanců pro všechny zájemce, pro začátečníky i pokročilé, pro všechny věkové skupiny, děti, mládež, dospělé i seniory

Vstupné dobrovolné. Finanční příspěvky na pořízení pamětní desky jsou vítány. Číslo účtu: 8220271001/5500 Raiffeisen Bank. Jste srdečně vítáni, těšíme se na vaši účast. Spolek OROT Brno. **www.orotbrno.cz**

Co odešlo se Šimonem Peresem

➤ **Dokončení ze strany 5**

trem obrany, poprvé po rezignaci Goldy Meir v důsledku jomkipurové války, podruhé z nutnosti roku 1995, po vraždě Jicchaka Rabina. Jako ministr obrany nařídil akci na záchranu rukojmích v ugandské Entebbe, při níž padl velitel zásahu Jonatan Netanjahu, bratr současného premiéra.

Peres byl třikrát ministrem zahraničí a zdá se, že tato funkce mu vyhovovala nejvíc. Třikrát byl také premiérem, tato období však trvala krátce (od necelých dvou měsíců po téměř dva roky) a jen v jednom případě byla výsledkem voleb.

Nejslavnějším Peresovým diplomatickým dílem – stejně oslavovaným jako zavrhovaným – bylo vyjednání mírových dohod s Jásirem Arafatem (1993 a 1995). Stisk rukou mezi Rabinem a Peresem na straně jedné a Arafatem na straně druhé pod laskavým dohledem Billa Clintona přinesl třem bývalým nepřátelům Nobelovou cenou míru. Zdálo se, že byl nastartován mírový proces, který povede k ukončení dlouhého a krvavého řetězce násilí na Blízkém východě.

Šimon Peres spolu s Jicchakem Rabinem a Jásirem Arafatem přebírá v roce 1994 v Oslu Nobelovu cenu za mír.

Snímky z onoho období jsou vrcholem Peresova života, slavnější a významnější už nebude.

Politika „území za mír“ ovšem vyvolávala v Izraeli i v zahraničí protikladné emoce. Kromě otázek hranic se nedařilo vyřešit problém palestinských uprchlíků, žijících již třetí generaci v provizoriu. Obě strany se nemohly dohodnout také na statutu Jeruzaléma, zvláště pak posvátných míst.

Co víc: tehdejší rétorika, vyhrocené emoce, zdůrazňování symbolů a gest, to vše vedlo k vyhrocování sporu, který v listopadu 1995 vyvrcholil vraždou Jicchaka Rabina při mírové demonstraci. Fakt, že tehdejšího premiéra nezabil palestinský terorista, ale jiný Izraelec, hluboce otřásla celou izraelskou společností. Šimon Peres stál tehdy hned vedle, kdyby měl vrah víc času, pravděpodobně by zabil oba.

Viditelně otřesený Peres nebyl schopen využít toho, že strana Avoda a její mírová politika mají mučednickou postavu. Rabinův příběh „jestřába“, který se ve zralém stáří stal „holubicí“ (ovšem nesoucí jizvy z bojišť), se na Perese přenést nedal. „Orel“ zůstal diplomatem, vyjednavačem. V následujících měsících byl tím, kdo po Rabinovi „zůstal“, nikoli tím, kdo ho nahradil.

Ze strany libanonského Hizballáhu navíc přišla série raketových útoků, na niž Peres – pod tlakem obvinění, že riskuje základní bezpečnost země – reagoval odvetnou akcí Hrozny hněvu. To vedlo k zastavení mírového procesu. Ani výrazná podpora tehdejšího amerického prezidenta Billa Clintona jej neuchránila od volební porážky ze strany nového leadera pravicového Likudu Benjamina Netanjahua. Perese v následujícím roce nahradil v čele Avody generál Ehud Barak a Netanjahu zůstává přes všechny politické turbulence nejvýraznější postavou izraelské politické scény a opětovně voleným premiérem. Barakova vyjednávání nedokázala mírový proces obnovit.

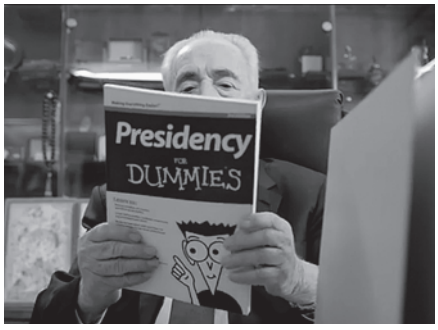

Šimon Peres, youtuber. Snímek z humorného klipu Bývalý prezident hledá práci.

Šimon Peres během státní návštěvy Brazílie v listopadu 2009. (foto: Wikipedia)

Nepodařilo se to ani druhému „jestřábovi“, který začal na sklonku života usilovat o mírové dohody (jež dříve několikrát s úspěchem torpédoval), Arielu Šaronovi. Peres se ho pokusil podpořit, když roku 2005 opustil Stranu práce a připojil se k Šaronem nově založené straně Kadima („Vpřed“). Arikovi se však nepodařilo stát se dle vzoru Begina, Rabina a Perese mírotvorcem (a případně též nositelem Nobelovy ceny): Měsíc po založení Kadimy utrpěl cévní mozkovou příhodu, po níž za několik týdnů následovala další. Mladá strana sice v následujících volbách zvítězila, z dlouhodobého hlediska však zůstal politickou jedničkou Likud.

Roku 2007 se Peres stal na druhý pokus prezidentem (prvně podlehl Moše Kacavovi). Opustil tak hlavní klání stranické politiky (úplně z něj neustoupil nikdy) a pokračoval v podpoře izraelsko-palestinského dialogu a spolupráce na rovině nevládních organizací. Opakovaně vyjadřoval přesvědčení, že vědecký výzkum a technologické inovace jsou oblastí, na níž se mohou podílet lidé bez ohledu na etnickou příslušnost či náboženství. Jeho fascinace novými médii, nanotechnologií a neurologií byla příslovečná. Podporoval je, studoval – a úspěšně do nich investoval. Vytušil sílu sociálních sítí a ve vysokém věku se je naučil využívat. Měl svůj kanál na YouTube, skupiny fanoušků a archiv na Facebooku. Naše galerie tak nekončí fotografiemi moudrého kmeta, nýbrž humornými šoty starého youtubera *(https://www.youtube.com/watch?v=QJp6SzincgE*)

Se Šimonem Peresem nicméně navždy skončilo osobní pouto, spojující současnou politiku se zakladatelskými osobnostmi státu.

◗ **Ruth Jochanan Weiniger**

Je až s podivem, že kolem osobnosti, od jejíhož života nás dělí jen několik desetiletí, zůstávají otazníky, které se při nejlepší vůli a usilovném archivním bádání nedaří rozklíčovat. Známe stovky autorových básní, desítky vydaných a rukopisných článků – a přesto jsou před námi bílá místa. I přes nejasnosti okolo vzdělání a životního itineráře se podařilo shromáždit dostatek informací, které nám pomohou poznat život a dílo zajímavého českého židovského autora Oskara Lederera.

Oskar Lederer (1903–1942)

Narodil se v Radeníně u Tábora 18. května 1903 jako nejmladší ze tří synů obchodníka s koloniálním zbožím Ferdinanda Lederera a jeho manželky Barbory. Židovská tradice jej v mládí bezpochyby ovlivňovala, ale záhy se profiloval jako český vlastenec. Jeho vzdáleným příbuzným byl Eduard Lederer-Leda (1859–1944), literát a čelný představitel tzv. českožidovského hnutí. Oskarův rodný patrový dům čp. 61 se nacházel v někdejší židovské ulici. Na dohled od něj stála synagoga. Otec, těžce tělesně postižený člověk, který byl ale úspěšným podnikatelem s hudebním nadáním, působil v letech 1909–1914 jako představený náboženské obce. Krátce před svým *bar micva* 25. dubna 1916 přispěl Oskar do pokladny obce symbolickou jednou korunou coby *Tempelspende* a zařadil se tak do společenství nábožensky dospělých mužů. Do obecné školy v Radeníně nastoupil roku 1909. Čtyři školní léta prožil v nedalekých Černovicích, kde otec za války spravoval dva panské dvory. Především ke svému rodišti si uchoval velmi silný citový vztah, vyjádřený řadou nostalgicky laděných vzpomínek a básní. Snad pak studoval na táborské odborné živnostenské pokračovací škole nebo na reálce. V roce 1921 byl v otcově radenínském obchodě příručím.

Budiž zdůrazněno, že Oskar Lederer byl autor velmi plodný, navíc perfekcionista a o uchování svého básnického díla pečlivě dbal. Je až neuvěřitelné, že se téměř celé dochovalo v rukopisech, strojopisech i výstřižcích z časopisů. Básně psal prokazatelně na vojně v letech 1924–1925. V následujících letech přispěl několika básněmi do *Židovského kalendáře* a dětského koutku *Židovských zpráv*. Obojí byla periodika sionisticky orientovaná. Báseň *Pochodeň* by mohla být silnou lyrickou výpovědí židovského nacionalisty, ovšem pokud bychom v ní našli jakoukoliv zmínku o tom, že je řeč o probuzení lidu Izraele. Tytéž verše mohl napsat jako vlastenecký Čech. Ve stejném období se pokoušel o módní proletářskou poezii (rukopisná sbírka *Z periferie i měst*, 1927). Co se však týče Ledererova politického přesvědčení, nezdá se, že by zcela podlehl dobovému levicovému nadšení řady intelektuálů. Sice roku 1928 v Radeníně spoluzakládal ochotnický divadelní spolek Marx, soudě z jeho díla byl však přesvědčeným českým demokratem obdivujícím Masaryka.

Tehdy navázal vztah s Marií Redererovou (*1907) z Merklína. V první polovině třicátých let se s ní neznámo kde oženil. Podle jí dedikovaných veršů a dalších zmínek to bylo manželství harmonické, děti neměli. Od konce dvacátých let je Lederer velmi aktivním publicistou. Začal spolupracovat s Československým rozhlasem, ve kterém vedl dětské besídky a přispíval radiofejetony a odbornými texty. V letech 1928–1931 byl přispěvatelem táborského časopisu *Kraj kalicha*. Toto periodikum pod redakčním vedením učitele a významného regionálního historika Romana Cikharta mělo na svou dobu snad až příliš buditelský vlastivědný charakter a psali do něj mladí literáti s obrozeneckými pseudonymy. Lederer zde – možná záměrně – představoval typus vlasteneckého Žida. V roce 1931 se Ledererovi odstěhovali do středočeských Hořovic. Bydleli zde v Riegrově (dnes Pražské) ulici. Zde se dostáváme k druhé nevyjasněné otázce: Byl Oskar Lederer také učitelem působícím v Brně nebo jeho blízkém okolí? Nedohledali jsme záznam, že by si doplnil vzdělání. Po celá třicátá léta byl platícím příslušníkem hořovické židovské obce a podle svědectví jeho sestřenice Věry Bernathové zde manželka Marie vedla obchod. Mnohé dokumenty a literární díla zase nasvědčují, že se Lederer pohyboval na jižní Moravě, kde měl řadu známých mezi pedagogy. Podle jeho autografu *Brněnské jednotě na rozloučenou* byl po dvanáct let členem zdejší buďto Učitelské jednoty nebo snad Národní jednoty pro jihozápadní Moravu. Od roku 1932 pravidelně navštěvoval Luhačovice, kde byl ubytován v lázeňském sanatoriu Učitelský dům. Někdejšího sokolnického nadučitele A. Bébara nazývá „naším panem ředitelem z Brna“. Většinu básnických sbírek nechal tisknout na Moravě. Jestliže snad v mládí sympatizoval se sionismem, obrací se ve svém novinovém článku z pokročilých třicátých let proti brněnským Židům hlásícím se k německé, ale i židovské národnosti a kárá je za nedostatek loajality k českému prostředí. V roce 1934 vydal první knihu básní *Mlhy a pero*. Klasické rýmy rámovaly lyriku intimní, přírodní i společenskou. Celkové vyznění sbírky je dosti pesimistické. Knížka *Kresby* vyšla roku 1935 v Kroměříži u J. Guseka a obsahuje verše o poznání idyličtější. Roku 1936 vydal sbírku *Nesetřená rosa*, pro kterou plánoval nadpis *Na okraj listů* a která měla 41 básní, většinou psaných volným veršem, nerýmovaná, tak jako předchozí soubor. Sbírka *Slovo a meč* vyšla roku 1937 s podtitulem „sonáty doby“. Verše burcují k obraně civilizace, demokracie, slušnosti a poctivosti. Po březnu 1937 ještě vyšel první díl *Luhačovských zpěvů* s ilustracemi akademického malíře Karla Zápecy. Knihovna Židovského muzea uchovává konvolut všech pěti prvních sbírek s názvem *Básně 1934–1937*. Poslední vydanou sbírkou byly roku 1938 kritické verše *Hořký pramen*. O prodeji svých knih si Lederer vedl statistiku, což opět dokládá jeho zmíněný perfekcionismus. Víme tak, které významné osobnosti si sbírky koupily (nechybí oba prezidenti). Na okraj zmiňme i Ledererovu nebásnickou tvorbu. Napsal mnoho příspěvků do dětské a hádankářské hlídky *Národní politiky*. V roce 1936 byl označován jako přispěvatel četných listů. Některé tituly jeho textů: *Historie čokolády a průmysl* (1933), *Všeobecný význam životních a úrazových pojistek* (původně rozhlasová přednáška), zajímavá esej *Miniatura, umění a trpělivost, O manželství, Za folklorem*. V letech 1938–1940 psal pro táborské periodikum *Český jih* básně, zamyšlení i vzpomínky z Radenína. Text *Rodnému kraji* byl napsán dosti odvážně, vzhledem k tomu, že byl otištěn 29. července 1939. Oskar Lederer byl činným sokolem. Ve třicátých letech přispíval verši a články do sokolské tiskoviny pro oblast jihovýchodně od Plzně *Rokycana*. Postupně, až do zákazu sokolské organizace, přebral i psaní úvodníků. Nejen proto se stal v prosinci 1941 terčem fašistického plátku *Árijský boj*. V básních a zamyšleních z období okupace doufal, že přežije a bude tvořit dál. „Finále“ Oskara Lederera a jeho ženy ale nastalo v Osvětimi, kam byli 26. října 1942 deportováni.

Básníkova celoživotní tvorba zahrnovala verše od vášnivě i tesknně milostných přes citlivé i účtující úvahy o životě až po vlastenecky i revolučně laděné obrazy. Soustředil více než jeden a půl tisíce různých básní do více než 25 sbírek, z nichž jen šest vydal. Jeho touha a vůle tvořit a prosadit se jsou obdivuhodné a jsou snad i dobrým důvodem, proč si tohoto téměř neznámého nadaného literáta připomínat.

◗ **Karel Vošta,** Zdroj: autorův připravovaný článek a strojopis Jiřího Turka, uložený v knihovně Židovského muzea

Všechny jazyky světa

Obdivuji hudbu a elán kijevsko-izraelské klavíristky paní Mariny Kantor. Studovala klavírní přednes na Kijevské konzervatoři, také v Nižném Novgorodu a studia zakončila na Hudební akademii v Moskvě. Hrála v Kijevské opeře a v Kijevském židovském divadle. Získala mnohá ocenění. To bylo ještě v „Sajůzu".

Jako mnoho jiných sovětských Židů odjela s rodinou do Izraele. Úspěch pokračoval. Marina Kantor koncertovala v Jaffa Music Center a v Tzavta Tel Aviv.

Marina Kantor při vystoupení v domě Emy Destinnové na Malé Straně.

Po čase se rozvedla a znovu vdala. Její druhý muž je Žid slovenského původu, významný developer, pan Eugen Rodan, který se rozhodl žít v Praze. Jeho dílem jsou mimo jiné Flóra, Korunní dvůr nebo Broadway na Příkopech. Ale zpět k Marině. Divoká, temnooká maminka malého Uriela nás kdysi v Bejt Elend pěkně prudila svou asertivitou. Navíc její přání a komandování bylo v jakési protoskovjanštině, které nikdo nerozuměl. Jazykem, který byl dřevěný, se domáhala, už ani nevím čeho, pro svého synka.

A pak jsem ji slyšela hrát. Hrála všemi jazyky světa.

Spřátelily jsme se. Naše rodiny se navštěvovaly a navštěvují. Můj synovec Marek jako by byl synovcem Eugena a Mariny a jejich Uriel jako by byl mým synovcem. Jen moji maminku, blahé paměti, trápilo to, že nerozuměla Marinině řeči.

Marina se snažila. Maminka se ztrácela v klapotu ruského přízvuku ve slovenských slovech, ruské gramatiky v téměř českých krátkých větách, v té záplavě slovanských slov v nesrozumitelném jazyce. A tak se obě dámy uchylovaly k angličtině. A to vše vlastně proto, že maminka byla už tak nemocná, že nikdy neslyšela Marinu hrát. Kdyby hru slyšela, rozuměla by dobře.

V Praze se paní Marina Kantor dala dohromady s velmi progresivní, mladou skupinou experimentálního pohybového divadla, The Spit Fire Company. Ona, dáma klasické hudby, oni, mladí tanečníci. Náročné zkoušky od 9 do 16 hodin milovala.

Na jednom z vystoupení se náhodně seznámila s významnou americkou skladatelkou moderní klasické hudby Sivan Eldar. Sivan je původně z Izraele, Marina v Izraeli dlouho žila, doma mluví hebrejsky a Izrael považuje za svou vlast. Dámy se spřátelily. Sivan Eldar, uchvácena Marininým životním příběhem, napsala exkluzivně pro ni hudební skladbu The Prayer of Bells. Jde vlastně o hudební představení (k vidění na You Tube).

V rezidenci amerického ambasadora.

Na židovském festivalu, který pořádala paní Blanka Vogelová, hrála Marina vedle skladeb Bardanašviliho právě ukázku z The Prayer of Bells. Později byla skladba hrána na festivalu Skrz na skrz a na dalších hudebních akcích.

Skladba se mi velmi líbí. Exprese hudby s představením, kde interpretčin příběh je vlastně hudební skladbou i hercem svého příběhu, je úžasná.

Poprosila jsem obě dámy o malý dárek: aby The Prayer of Bells předvedly, byť i v minimalizované podobě, bez nároku na honorář, na Hagiboru. Stalo se. Jazyku hudby všichni senioři rozuměli velmi dobře.

V dnešní podobě se představení jmenuje The Tongue of Wood – Dřevěný jazyk.

Paní Marina Kantor se při koncertování vrhla s vervou na badatelskou práci. Svůj výzkum izraelské hymny převedla v úchvatné představení, Má vlast – Ha Tikva. Jeho vlast, nebo má otčina? Každý krůček výzkumu je doprovázen hudbou a výkladem. Premiéra se s velkým úspěchem odehrála v Krakově. Následovala mnohá představení v Hartigově paláci na Malé Straně.

Když paní Marina Kantor předvedla své představení americkému ambasadorovi panu Shapirovi a jeho hostům přímo v jeho residenci, pochopila. Pochopila z nadšené reakce tak silně židovsky cítících lidí, že její práce opravdu není pro šuplík či archivy. A tak Marina se svým badatelským představením navštívila mimo jiné i Židovsku obec Liberec a Židovskou obec Plzeň.

Příští nejbližší představení bude v předvečer Roš ha-šana. Období mezi Roš ha-šana a Jom kipurem je obdobím *tikva*, naděje.

Přeji paní Marině Kantor a vám všem nový rok plný naděje, smysluplné práce a osobního štěstí.

A mé mamince, blahé paměti, která nás opustila před dvěma lety právě v období Vysokých svátků, aby na nás shlížela s *tikvou* dobré budoucnosti bez terorismu a utrpení.

Le-šana tova!

◗ **Sylvie Wittmannová, foto: archív autorky**

Pražské centrum židovských studií Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze ve dnech 24. – 30. října 2016 srdečně zve na

IV. Izraelský týden na Univerzitě Karlově: perspektivy izraelských studií v České republice

Hlavní přednášku prosloví Profesor Elie Rekhess na téma: „The Palestinian-Arab Minority in Israel: Between Integration and Alienation".

Profesor Elie Rekhess je jedním z předních izraelských odborníků na arabskou menšinu v Izraeli, židovsko-arabské vztahy, palestinskou politiku, islámské obrození v Izraeli, na Západním břehu a v Gaze. Do svého odchodu do penze v roce 2011 byl vedoucím výzkumným pracovníkem v Moshe Dayan Center for Middle Eastern and African Studies na Tel Aviv University a řídil Program židovsko-arabské spolupráce v Izraeli podporovaný nadací Konrada Adenauera (1995–2010). Od roku 2013 působí Prof. Rekhess v pozici Crown Visiting Professor izraelských studií na Northwestern University. Dále je přidruženým ředitelem v Crown Center for Jewish and Israel Studies a přednáší na katedře historie na Northwestern University.

Program Izraelského týdne bude zveřejněn na webu. Všichni jsou vítáni. Registrace není nutná. Vstup zdarma. IV. Izraelský týden na Univerzitě Karlově je finančně podpořen z prostředků Israel Institute (http://www.israelinstitute.org/)

Kontakt: marcela.zoufala@ff.cuni.cz, http://pcjs.ff.cuni.cz

Diskuse o budoucnosti ŽOP

Iniciátorka debaty Irena Kalhousová.

Je 28. září, blíží se sedmá večer. Ke coworkingovému centru Svět-Hub na pomezí Vinohrad a Vršovic se trousí lidé, jednotlivě nebo ve dvojicích. Vevnitř se právě otevřelo, číšnice ukazuje, ve kterém výklenku jsou uskladněné židle. Pak se vrací za bar a zprovozňuje kávovar.

Příchozí rozestavují židle do kruhu a domlouvají se, co asi tak můžou čekat. Svolali se hlavně přes Facebook, krátce poté, co na portálu Shekel vyšel text Ireny Kalhousové *Kritika, která vadila*.

Iniciátorka setkání

Irena Kalhousová je doktorandkou na London School of Economics and Political Science, stála u zrodu projektu „Diskuse v Maiselovce" a moderuje pořad „Jsem Žid a zdráv". Text sepsala podle svých slov jako reakci na novoroční a předvolební dopis současného předsedy Židovské obce v Praze (ŽOP) Jana Munka. Kalhousová měla zájem o jeho otištění v Obecních novinách, periodiku ŽOP, ale nebylo jí to umožněno z odkazem na to, že zapomněla zaplatit příspěvky, a tak k 10. 2. 2016 pozbyla členství. Věděla, že tato její náhlá ztráta členství není první případ. Postup vnímala jako omezení otevřené diskuse, kterou se snaží – právě prostřednictvím „Diskusí v Maiselovce" – v ŽOP rozvíjet. Rozhodla se proto věc zveřejnit. Stejný důvod přivedl ji, Davida Krause a několik dalších přátel na myšlenku uspořádat neformální setkání.

„Není to setkání na téma, jak vzít obec zteči," upozorňuje Kalhousová hned na začátku. „Jde o to, zjistit, co si lidé přejí. A musíme být realističtí," vyzývá přítomné.

„Neděláme revoluci," připojuje se Kraus, „a nechceme, aby si ti, ke kterým se ta informace dostane, myslili, že jsme nevděční a nevnímáme, co ta obec za posledních 25 let udělala."

Kalhousová se ujímá moderování a vyzývá přítomné, aby uvedli, co je na ŽOP nejvíc štve, co by chtěli jinak. Naštvaných je hodně, mezi ohlášenými příspěvky se ozývají uštěpačné poznámky, výkřiky. Není snadné přítomné usměrňovat.

Nejsou tu zdaleka jen ti, kdo s jejím dopisem souhlasí. Někteří z přítomných si prostě přišli poslechnout druhou stranu.

Diskuse se točí kolem několika bodů:

Jaké mají být podmínky členství v ŽOP? Má se otevřít plné členství i patrilineárním Židům (tzn. „tatínkovcům"), má se jít k právu návratu, jak je definuje Stát Izrael?

Jaké aktivity má obec vyvíjet? Je úkolem ŽOP rozvíjet pražský židovský život? A v jaké podobě?

Jak vznikla převaha ortodoxní podoby židovských aktivit ŽOP? Je to tak správně? Objevuje se návrh pluralitního rabinátu, tedy rabinátu se zastoupením nejen ortodoxního, ale i konzervativního a reformního směru.

Od Noemi Krausové přichází poznámka, že Česká unie židovské mládeže zprostředkovává část aktivit, které by mohla – a podle ní i měla – rozvíjet samotná židovská obec. Říká, že svou práci dělá ráda, nicméně necítí ze strany obce dostatečnou podporu.

Ozývají se reakce, že podobná situace se týká dalších spolků, jež suplují náboženský život lidem, které ŽOP svým přístupem odrazuje.

V důsledku toho dochází jednak k situaci, kdy ČUŽM sdružuje lidi, kteří věkově už dávno do mládežnické organizace nepatří, pokud jim ale nevyhovuje ortodoxní atmosféra, nemají kam jít. Podobnou roli podle další účastnice sehrává česko-izraelská obchodní komora. Byl zmíněn též Moishe House jako vstřícnější adresa než Maiselova osmnáct.

Pan rabín Mayer ovšem vyjádřil obavu, která může členy Bejt Simcha zvláště zajímat: „Ale abychom nedopadli jako děčínská obec – mám rád pana Speváka – to je spíš spolek přátel židovské kultury."

Padl rovněž návrh změnit ŽOP v širokou platformu za té situace, že by se jednotlivé denominace řadily podle jednotlivých synagog, jež by měly svá pravidla účasti na bohoslužbách a dalších obřadech.

Z debaty vzešla následující tematické okruhy pro setkání, jež proběhne po uzávěrce tohoto čísla (10. 10. 2016):

Věcné návrhy:

- Pluralitní rabinát.
- Otevřít plné členství v ŽOP i patrilineárním židům.
- Pokračovat v současném halachickém kritériu pro plné členství v ŽOP, ale prostřednictvím pluralitního rabinátu nabídnout patrilineárním židům možnost jiné než ortodoxní konverze (opět technická poznámka, pro „právo návratu" Stát Izrael uznává konzervativní a reformní konverze které se uskutečnily mimo území Izraele).
- Návrh na programy – náboženské, kulturní, společenské – podle věkových skupin pro dlouhodobé členy, nové členy a potencionální členy obce – tzv. integrační a „outreach" programy.

Technické návrhy:

- Zřídit informační portál informující o všech židoakcích v Praze (a potencionálně i České republice) – přístupný ale zabezpečený.
- Umožnit lepší elektronický přístup k Obecním novinám (přes PC i mobil).

Výroky k zamyšlení

Jak už to bývá, nejdůležitější výroky s platností nad rámec ŽOP, které si zaslouží být zaznamenány, zaznívaly téměř do ztracena. Aby se neztratily, uvádím je zde s drobným autorským dodatkem.

Jeden z nich zněl: „Řešíme to, co řeší i jiné instituce, i celá společnost – totiž že dneska je jednodušší někomu něco prodat, než ho donutit někam přijít."

Za podstatný považuji závěr, že pokud ŽOP působí (oprávněně či ne) dojmem panoptika a kafkárny, pak je to věcí nejen vedení, ale všech, kdo nechtějí zabíjet svůj čas, aby se podíleli na dění a byli ochotní kandidovat do reprezentace. To se týká nejen židovské obce, ale i dalších společenství, na jejichž dění se jejich členové nechtějí podílet, a která – ve vzájemné souvislosti s tím – trpí trvalým nedostatkem schopných lidí.

Tedy shrnuji vlastními slovy: pražští – a nejen pražští Židé si budou muset rozhodnout, jestli chtějí chodit do obce, od které budou za mírný roční poplatek čerpat nějaké výhody (zákaznický model), nebo jestli tu obec budou pro sebe a své děti vytvářet a proměňovat (účastnický model).

To první nedá moc práce, je to model, který z těch či oněch důvodů volí většina členů. Druhý je nesmírně pracný a ti, kdo se jím zatím vydávají, to mají těžké. Česká společnost i její židovská část totiž tomuto způsobu podílení odvykla. Tedy odvykla mu za předpokladu, že tu existoval v době prvorepublikových a dřívějších spolků. Když tento předpoklad opustíme, museli bychom myslet, že se mu ještě nenaučila… I v případě, že se touto cestou bude chtít v některé obci vydat většina členů, situace a zaběhlé zvyky se nezmění ze dne na den. Ty dobrodruhy, kteří se do toho pustí, bude čekat dřina, frustrace, někdy velká radost, ale stále nejisté výsledky. Proto to budou muset být dobrodruzi.

O dalším vývoji a případném vlivu na volby do vedení pražské židovské obce vás budeme informovat.

◗ rjw, foto: Pavlína Schultz

Rošhašanový workshop Bejt Simcha

V pátek 30. září proběhl v Bejt Simcha další z workshopů pro rodiče s dětmi, tentokrát věnovaný nadcházejícímu Novému roku. Děti vyráběly brože a jiné ozdoby ve tvaru granátového jablka (jednoho ze symbolů Roš ha-šana,) které dekorovaly dle vlastní fantazie. Výsledkem byly krásné, originální výtvory. Všem zúčastněným srdečně děkujeme a těšíme se na další setkání.

◗ bs

KKL-JNF ve spolupráci s WIZO Praha pořádají ve dnech 21. 11. 2016 – 14. 1. 2017 tradiční charitativní bazar ve prospěch Českého lesa v Izraeli, a to letos zpátky v ulici Jáchymova 3, v přízemí. Otevřeno bude pondělí až čtvrtek od 10 do 17 hodin

Na vernisáži zazpívá Petra Ernyeiová se svým triem.
Výstava potrvá do 20. 12. 2016.
Otevírací doba první měsíc: úterý, středa a čtvrtek 15–18 h
V prosinci se bude otevírat po telefonické domluvě.

Židovská obec v Praze zve

Káva o čtvrté v listopadu:

kavárna od 14.30 h, zahájení programu v 15.30 h

úterý 15. listopadu 2016

Internista – onkolog – hematolog – lékař – demokrat – humanista

Prof. MUDr. Pavel Klener, DrSc.,

Zářná osobnost českého zdravotnictví – „Česká hlava" 2012

středa 23. listopadu 2016

literární historik, kritik a pedagog

prof. Mgr. Martin C. Putna, Dr.

Homosexualita vs. katolicismus v dějinách české kultury – Antika, antika, antika!

Připravil Honza Neubauer, jan@neub.ch

Sochnut Praha nabízí dobrovolnický pobyt v rámci programu SAR-EL pro velkou česko-slovenskou skupinu, a to ve dnech 5. 3. – 23. 3. 2017. Veškeré informace na mailu: zosa@email.cz. V angličtině naleznete info na: www.sar-el.org.

FEDERACE ŽIDOVSKÝCH OBCÍ V ČR
ŽIDOVSKÁ OBEC V PRAZE
BEJT PRAHA
BEJT SIMCHA

POŘÁDAJÍ

HLAVNÍ PARTNER: American Jewish Joint Distribution Committee

VE SPOLUPRÁCI S: ŽIDOVSKÉ MUZEUM V PRAZE, FORUM 2000

.10 2016

DISKUZNÍ VEČER V MAISELOVCE

TÉMA: **QUO VADIS STŘEDNÍ EVROPO?**
Jaký vývoj čeká středoevropský region?

HOSTÉ: **Shlomo Avineri**
Jacques Rupnik
Iveta Radičová (tbc)

MODERUJE: **Irena Kalhousová**

DATUM: **16.10.2016 16:00**

MÍSTO KONÁNÍ: **MAISELOVA SYNAGOGA, PRAHA 1**

KONTAKTNÍ OSOBA: **IRENA KALHOUSOVÁ**, DISKUSEVMAISLOVCE@GMAIL.COM

Omluva čtenářům: Vážení čtenáři, vstup do nového roku nám nevyšel zcela ideálně. Číslo 1/5777 mělo vyjít v předvečer Roš ha-šana, vinou kumulace technických a personálních problémů se k Vám však dostává až těsně před začátkem Sukot, tedy s téměř dvoutýdenním zpožděním. Velmi se Vám touto cestou omlouváme a doufáme, že například článek rabína Mayera k Jom kipuru si s chutí přečtete i nyní, kdy již máme tento svátek za sebou, a že nám v souladu se smířlivou atmosférou těchto dní odpustíte naše nedokonalosti. Vaše redakce

KULTURNÍ PROGRAM – ŘÍJEN/LISTOPAD 2016

Židovské muzeum v Praze, Oddělení pro vzdělávání a kulturu

**Maiselova 15, Praha 1,
tel. 222325172,
education@jewishmuseum.cz,
www.jewishmuseum.cz**

Maiselova synagoga, Maiselova 10, Praha 1:

čtvrtek 13. 10. v 19 h:
Smlouva. Scénické čtení stejnojmenné hry režiséra, herce, dramatika a spisovatele **Arnošta Goldflama.** Hra *Smlouva* je autorovým apokryfem vztahujícím se ke slavné biblické pasáži o „obětování Izáka" čtené každoročně na Den smíření (Jom Kipur). V zrcadlovém obraze však místo Abrahama, Izáka a Sáry vystupují Antonín, Ignác a Stáza, postavy současného světa, jejichž prostřednictvím Arnošt Goldflam předkládá svou osobitou verzi biblického příběhu vycházející z pohnutek a životních situací dnešního člověka. *Vstup volný*

neděle 16. 10. v 16 h:
Quo Vadis Central Europe? Diskuze v rámci mezinárodní výroční konference **Forum 2000**, jejíž účastníci se budou zamýšlet nad tématem identity současné střední Evropy. V regionu, který před čtvrt stoletím po desetiletích nesvobody započal obnovu demokracie, znovu sílí politické hlasy volající po uzavřených národních státech a přehodnocení politické orientace na západní demokracie. V jejich rétorice se mísí antiliberalismus, xenofobie a po dlouhá léta dřímající antisemitismus. Jaký je kontext krize demokracie ve střední Evropě a jakými směry se může ubírat? Mezi pozvanými hosty jsou historik **Shlomo Avineri** (Izrael), sociolog **Jacques Rupnik** (Francie), publicista **Konstanty Gebert** (Polsko) a politický analytik **Péter Krekó** (Maďarsko). Moderuje **Irena Kalhousová** (London School of Economics and Political Science). V angličtině se simultánním tlumočením do češtiny. *Vstup volný*

středa 19. 10. v 19 h:
Rabínem na sklonku komunismu. Třetí řada pamětnického cyklu *Naše 20. století* přinese sérii příběhů českých Židů v druhé polovině 20. století. Naše pozvání k říjnovému setkání přijal rabín **Daniel Mayer** (*1957), který po studiu na rabínském semináři v Budapešti, jediném v tehdejším východním bloku, nastoupil v roce 1984 na post pražského rabína, kde setrval až do roku 1990. O životě pražské obce a situaci rabína za komunismu bude s rabínem Mayerem rozmlouvat publicista **Petr Brod**. *Vstup volný*

úterý 1. 11. v 18 h:
I viděl Bůh, že je to špatné. Prezentace stejnojmenné novely Otty Weisse, která je jedinečným literárním počinem a zároveň silným osobním svědectvím historického významu. Otto Weiss tuto knihu napsal v Terezíně v roce 1943 a kresbami ji doplnila jeho dcera Helga, autorka *Deníku 1938–1945*, tehdy třináctiletá. Knihu uvede **Helga Hošková**, rozená Weissová, a vybrané ukázky přečte **Josef Somr**. Kniha bude na místě k prodeji. Vstup volný

čtvrtek 3. 11. v 19 h:
Kvarteto Apollon. Koncert jednoho z předních českých smyčcových kvartet. **Program:** František Xaver Richter – smyčcový kvartet C dur, op. 5; Erwin Schulhoff – smyčcový kvartet č. 1; Maurice Ravel – smyčcový kvartet F dur. Účinkují: Pavel Kudelásek, Radek Křižanovský – housle, Pavel Ciprys – viola, Pavel Verner – violoncello. Vstupenky na koncert je možno zakoupit v předprodeji v Maiselově synagoze, v Informačním a rezervačním centru ŽMP (Maiselova 15, Praha 1), v síti Ticket Art a na webových stránkách ŽMP. *Vstupné 230 Kč / 150 Kč*

úterý 8. 11. v 18 h:
Peroutka sem, Peroutka tam. Bylo předválečné Československo slovanským národním státem, v němž Židé byli trpěnou menšinou? Stál Ferdinand Peroutka pro nebo proti tomuto názoru? Jak se projevuje české národní sebeporozumění dnes? Jsou dnes čeští Židé považováni za etnické Čechy? Na tyto otázky se v rozhovoru s publicistou a redaktorem Českého rozhlasu Plus **Janem Fingerlandem** pokusí odpovědět publicista a rozhlasový dokumentarista **Adam Drda**. Večer se koná ve spolupráci s projektem *Diskuse v Maislovce*.

středa 9. 11. v 19 h:
Munich '72 and Beyond. Projekce stejnojmenného dokumentárního filmu následovaná diskuzí s autory. Na počátku září roku 1972 proniklo osm členů palestinské teroristické skupiny Černé září do mnichovské olympijské vesnice a za pomoci zbraní zajali a následně zavraždili jedenáct členů izraelského olympijského týmu. Dokument *Munich '72 and Beyond* na základě nových informací a rozhovorů s příbuznými obětí mapuje tuto tragickou událost i snahu pozůstalých po uznání památky obětí, která často narážela na politicky motivované překážky. Režie: Stephen Crisman, produkce: David Ulich, Steven Ungerleider, výkonný producent: Michael Cascio. V angličtině. *Vstup volný*

úterý 15. 11. v 19 h:
Devět bran do světa chasidské mystiky. Přijměte pozvání do světa chasidských rabínů, v němž zázrak je přirozenou součástí lidského bytí stejně jako radost, soucit či všudypřítomná zbožnost. Vejděte do časem nedotčených krajin, kde jsou přítomny duše dávných proroků a chudobní cadikové dávají nahlédnout v netušené hlubiny poznání. Z nového vydání (Avatar 2016) legendární knihy významného židovského básníka a prozaika Jiřího Langera *Devět bran* čtou **Vladimír Javorský** a **Alexandr Popov.** Zpěvem a hrou na akordeon doprovází písničkář a výtvarník **Miroslav Kemel.** Kniha bude na místě k prodeji. *Vstup volný*

Auditorium OVK ŽMP, Maiselova 15, 3. patro:

čtvrtek 27. 10. v 18 h:
Židovské motivy v českém hraném filmu. Osmý díl z filmového cyklu **Alice Aronové** věnovaný vývoji české televizní tvorby s židovskou tematikou. **Alice Aronová** se soustředí na autobiografické příběhy Oty Pavla v režii Karla Kachyni ve filmech *Zlatí úhoři* (1979) a *Smrt krásných srnců* (1986), ale i na boj s cenzurou v době normalizace. **Projekce: Smrt krásných srnců (91 min, 1986), režie Karel Kachyňa.** *Vstup volný*

středa 2. 11. v 18 h:
Responsa. Třetí ze čtyř přednášek podzimního cyklu historičky **Lenky Blechové** z Historického ústavu AV ČR se zaměří na žánr, který provází rabínskou literaturu od nejstarších dob po současnost. Jsou jím responsa neboli rabínská dobrozdání. Již od talmudského období se vžila zvyklost předkládat složitější problémy představitelům židovských babylonských akademií. Otázky i odpovědi byly písemně zaznamenávány. Jako jinde i v českých zemích se staly bohatým zdrojem poznatků o životě uvnitř židovských obcí, ale také o soužití Židů a jejich nežidovských sousedů. *Vstup volný*

pondělí 7. 11. v 17 h:
Tancuj a zpívej! Uvedení nového stejnojmenného CD dětského sboru Lauderových škol při Židovské obci v Praze. Nové CD *Tancuj a zpívej!* obsahuje písně k židovským svátkům, které na klasické nápěvy otextovala Vida Neuwirthová a zaranžovala Helena Ester Divecká. Účinkuje dětský sbor Lauderových škol pod vedením Heleny Ester Divecké. *Vstup volný*

čtvrtek 10. 11. v 18 h:
Karaité, Samaritáni, Drúzové: Odkud přišli, kdo jsou a jaká je jejich role v izraelské společnosti. Ve Státě Izrael nežijí jen Židé a Arabové a jeho občané nevyznávají pouze rabínský judaismus, křesťanství a is- ➤

lám. Ve své přednášce **Jan Neubauer** představí historii, náboženství a kulturu tří významných etnických a náboženských menšin na území Izraele. Součástí přednášky je multimediální projekce. *Vstup volný*

neděle 13. 11. 2016 v 14 h:
Nedělní program pro děti a jejich rodiče – Jak se žilo v biblických dobách? Kde a jak žili lidé v době biblické? Jak cestovali? A jaké rostliny se tehdy pěstovaly a používaly v Izraeli? Na toto všechno odpoví lvíček Arje. Děti mu pak na oplátku pomohou s bylinkami, květinami a stromy na jeho zahradě a vytvoří si vlastní biblický herbář. **Prohlídka: Staronová synagoga.** *Jednotné vstupné 50 Kč*

Výstava v prostorách OVK:
Hra tvarů a barev. Počítačové grafiky Jany Dubové. Od 11. 10. do 25. 11. Po–čt 12–16 h, pá 10–12 h, během večerních programů a po domluvě.

pobočka Brno:
třída Kapitána Jaroše 3, 602 00 Brno, tel. 544 509 651, 544 509 652

čtvrtek 13. 10. v 18 h:
Východiska nacistické rasové politiky. Teorie rasové hygieny našly své praktické uplatnění v politice nacistického Německa. Árijská rasa, spojovaná nejen s kulturní, ale i fyzickou nadřazeností, se cítila být povolána rozhodovat o životě a smrti. V rámci programu euthanasie s krycím označením Akce T4 bylo na území říše v letech 1940 až 1941 zavražděno více než 70 000 lidí, kteří se stali „zbytečnými jedlíky" nového státu. Většinu z nich tvořili duševně nemocní, obyvatelé domovů důchodců a pečovatelských zařízení, ale i vězni koncentračních táborů. Model vraždění většího počtu lidí byl pak využit a postupně zdokonalován až dosáhl úrovně průmyslové likvidace lidí. Mnozí zaměstnanci programu T4, přibližně jedna třetina z nich, pak nalezli uplatnění ve vyhlazovacích střediscích, která vznikla na obsazených východních územích. Přednáška ***Jany Šplíchalové*** z Oddělení pro dějiny šoa ŽMP. *Vstupné 30 Kč*

neděle 16. 10. v 10.30 h:
Šana tova umetuka! Na výtvarné dílně určené dětem s rodiči či prarodiči se účastníci seznámí s významem a průběhem oslav svátku Roš ha-šana (židovského Nového roku) a také si vyrobí vlastní novoroční přání. Dílna se uskuteční v prostorách sálu Turistického a informačního centra ŽOB na židovském hřbitově v Brně-Židenicích. *Vstupné 30 Kč*

středa 19. 10. v 18 h:
Odkaz Lea Eitingera dnes. Profesor ***Ulrik Frederik Malt*** přijíždí do Brna při příležitosti připomenutí 20 let od úmrtí Lea Eitingera, norského psychiatra českého původu, který uprchl z Československa prostřednictvím Nansenovy nadace v roce 1939. Prof. Malt je psychiatr, Eitingerův spolupracovník a pokračovatel. Dlouhodobě působí na Univerzitě v Oslo a je členem komise, která uděluje cenu za aktivitu v oblasti lidských práv. Ve své brněnské přednášce se zaměří na život a dílo a aktuální odkaz L. Eitingera (1912–1996). Přednáška proběhne v norštině se simultánním překladem. *Vstupné 30 Kč*

čtvrtek 20. 10 v 18 h:
Brněnské synagogy. První přednáška z nového cyklu *Židovská meziválečná architektura* uvede do problematiky vzniku a vývoje synagog v českých zemích od středověku až do 20. století. ***Zuzana Ragulová*** z Filozofické fakulty Masarykovy univerzity ve své přednášce seznámí nejen s tím, jak byly obecně synagogy koncipovány a jak se v průběhu staletí měnila jejich architektonická podoba a dekorace, ale také z tohoto pohledu podrobněji představí dnes již z většiny zaniklé brněnské synagogy a modlitebny. *Vstupné 30 Kč*

čtvrtek 27. 10. v 18 h:
Obraz Židů v moravském folklóru. Přednáška ***Lucie Uhlíkové*** z Etnologického ústavu Akademie věd ČR se zaměří na objasnění vytváření a modifikaci etnických stereotypů v lidovém prostředí. Na konkrétních příkladech textů písní objasní pojmy např. „svůj", „cizí" jako významný etnoidentifikační faktor v tradičním prostředí. Při rozkrývání jednotlivých složek obrazu Žida v písňových textech nastíní odpověď na otázku, do jaké míry může být folklór historickým pramenem. *Vstupné 30 Kč*

úterý 8. 11. v 17 h:
Synagoga v novém. Komentovaná podzimní prohlídka brněnské synagogy v ulici Skořepka 13. Synagoga prošla v posledních letech náročnou stavební a interiérovou rekonstrukcí a byla slavnostně otevřena v tomto roce vnesením nové Tóry. Jde o funkcionalistickou stavbu postavenou v letech 1934–1936 ortodoxním spolkem Agudas achim podle projektu architekta Otty Eislera, která je nejmladší synagogou na Moravě a ve Slezsku a je dnes jedinou sloužící původnímu účelu v rámci celého regionu. *Vstupné 30 Kč*

čtvrtek 10. 11. v 18 h:
O magii slov a slovíček s profesorem Antonínem Přidalem. Spisovatel, novinář, básník, dramaturg, vysokoškolský pedagog a překladatel Antonín Přidal je mágem slov. Přeložil celou řadu knih z angličtiny, španělštiny a dokonce svébytnou mluvu přistěhovalců do Velké Británie. Jeho krédem je nutnost soustředit se na společného jmenovatele, kterým je vztah k jazyku, a to jak literárnímu, tak běžnému. Uvede také několik příkladů ze své překladatelské praxe a prozradí, co jej na možnosti překládat z jazyka do jazyka fascinuje. Besedu moderuje ***Erika Bezdíčková***. *Vstupné 30 Kč*

úterý 15. 11. v 18 h:
Rozdílné přístupy a představy v rámci praktikování judaismu. Přednáška ***Chaima Kočího***, předsedy Chevra kadiša ČR, která rozkryje různé směry v rámci židovské rituální praxe. *Vstupné 30 Kč*

Celý říjen můžete v sále OVK Brno zhlédnout výstavu **Löw-Beerovy vily.** Celý listopad můžete v sále OVK Brno zhlédnout výstavu **Wergelandův odkaz – Jak se žilo Židům v Norsku mezi lety 1851–1945**, která vypráví příběh židovského přistěhovalectví do Norska od jeho počátku až do roku 1945. Líčí životy lidí, kteří uprchli před terorem a pronásledováním, popisuje jejich setkání s cizí kulturou a jejich snahu zapustit kořeny ve zcela nové zemi při uchování si svého židovského způsobu života. Výstavy jsou přístupné ve dnech programových akcí a po předchozí telefonické domluvě. *Vstup volný*

Bejt Simcha, z. s., ve spolupráci s Katedrou biblistiky a judaistiky HTF UK a s Ústavem Blízkého východu a Afriky FF UK vyhlašuje

studentskou soutěž

o nejlepší populárně-naučný článek pro časopis Maskil:

Témata:

1) Židé a německý jazyk
2) Židé a výtvarné umění
3) Reformní judaismus v českých zemích
4) Sionismus v českých zemích

Odměna za 1. místo 3000 Kč, 2. místo 2000 Kč, 3. místo 1000 Kč. Redakce si vyhrazuje právo články redakčně upravit nebo nezveřejnit.
Rozsah článku: 4–8 normostran.
Termín odevzdání: 31. 10. 2016
Kontakt: ivankohout@centrum.cz

SOUTĚŽNÍ KŘÍŽOVKA

Tajenka z minula (z čísla 13/5776) zněla: „(Nemusíte) být šílení, abyste žili v Izraeli, ale pomáhá to." Knihu **„Start-up nation"** od nakladatelství Aligier vyhrávají: Pavel Beneš, Pavel Dohnal a čtenář s telefonním číslem 735 XXX X06. Výhercům gratulujeme.

Za profesorem Ludevítem Véghem

Bylo deštivé říjnové odpoledne, den po novoročních svátcích. Do obřadní budovy přesto přicházeli další a další lidé. Někteří nejistí, zda mají mít kipu nebo stačí obyčejná čepice. Jiní nesli květiny a ptali se, jestli je „přece jen můžou dát"… Tak už to bývá, když smrt přivede přátele z různých prostředí do *ohelu* Nového židovského hřbitova.

Kolegové, bývalí žáci, kamarádi a známí se přišli rozloučit s profesorem Ludevítem Véghem (26. 8. 1921 – 25. 9. 2016), zakladatelem Spolku akademiků Židů. Profesor Végh byl znám jako odborník na betonové a montované konstrukce. Těmto technologiím vyučoval na Stavební fakultě ČVUT v Praze a sepsal o nich také řadu odborných publikací a učebnic.

My, kteří umění stavitelskému nerozumíme a můžeme je jen z dálky obdivovat, jsme ale měli možnost poznat pana Végha jako pamětníka a člena židovské komunity. Spolupracoval s projektem Paměť národa, své vzpomínky a úvahy publikoval v knize *Slunce a mraky 20. století* (SAŽ, 2007).

Místo nekrologu otiskujeme hesped, který pronesl prof. PhDr. Petr Weiss:

Najednou je tady prázdné místo po někom, na koho jsme byli zvyklí, koho jsme vždy našli, když jsme ho potřebovali, koho jsme měli rádi. Když odejde mladý člověk, který ještě nestačil rozvinout své možnosti, je to tragédie. Když zemře člověk v 95 letech, jsme rádi, že mu byl dopřán dlouhý život a jestli ho dokázal využít až do konce. Ludovít Végh byl přesně ten typ člověka, kterému bychom mohli závidět: jeho vitalitu, jeho nasazení, jeho úspěchy, jeho plodný život až do konce. I když se narodil ve špatné době a do „nesprávné" rodiny, byl mu nakonec dopřán dlouhý a naplněný život. O rodiče Šalamona a Olgu přišel v šoa, o 22letého bratra Mikuláše v gulagu. Já jsem ho poznal až jako zralého muže, v jeho osmdesáti letech, a fascinoval mě jeho aktivní přístup k životu. V době, kdy už měl nárok na to, aby sledoval pachtění těch mladších z pohodlí svého obývacího pokoje, měl energii a vůli, aby se stále angažoval. Aby obnovil Spolek akademiků Židů, u jehož začátku jsem měl tu čest být s ním.

V březnu 1876 byl na valné hromadě, která se konala v hostinci U slovanské lípy v pražské Spálené ulici, ustaven Spolek českých akademiků židů (SČAŽ). Byla to první organizace usilující o česko-židovské sblížení a hlásící se k českému národu.

SČAZ navazoval ve své činnosti na odkaz židovského lékaře, básníka a spisovatele Siegfrieda Kappera, který se jako jeden z prvních židovských intelektuálů veřejně hlásil k českému národu. SČAZ byl na jeho počest roku 1920 přejmenován na Akademický spolek Kapper, který fungoval do roku 1939, kdy byl zrušen gestapem. Po válce byla činnost spolku nakrátko obnovena, roku 1949 přestal existovat. V roce 2005 na jeho aktivity navázal Spolek akademiků Židů, který se hlásí k odkazu i dalších židovských akademických organizací. Za jedenáct let své existence si Spolek dobyl uznání, uskutečnil mnoho akcí, seminářů, které připomněly světlé okamžiky česko-slovensko-židovských dějin.

Víte, pro nás Židy jsou jména důležitá. Dokud žije jméno, nezemřel úplně ani jeho nositel. Žije v paměti těch, kteří ho znali. Proto se stále dokola čtou v Jad va-šem jména zavražděných dětí. A jsem si jist, že jméno Luďka Végha bude v jeho potomcích, dceři Olze a synu Petrovi, v jeho manželce Květě, v jeho přátelích a v jeho impozantním vědeckém a pedagogickém díle žít ještě mnoho a mnoho let. Jsem rád, že jsem ho poznal. Jsem hrdý, že jsem s ním mohl spolupracovat.

Nechť je jeho duše zahrnuta do svazku živých!

red

MÁŠ TIP:

JEWISH HOME

Moderní judaika české výroby

Široký výběr mezuz, šábesových svícnů, sederových talířů, souprav na kiduš, podnosů na Purim a Chanuku v bohatých motivech a barvách.

Dodávka do domu, ceník zasíláme e-mailem.

www.jewishhome.eu

Galerie Roberta Guttmanna

Pozvánka na výstavu:

Pojď, milý můj… ilustrace k Písni Písní

Nová výstava Židovského muzea v Praze připravená ve spolupráci s Památníkem národního písemnictví představuje biblickou knihu „Píseň písní" (Velepíseň), objasňuje její vznik, místo v židovské liturgii, historická vydání a překlady do češtiny. Především se však soustředí na její výzdobu, ilustrace a díla jí inspirovaná v moderní umělecké tvorbě od počátku 20. století až po současnost.

K vidění jsou secesní ilustrace umělců E. M. Liliena, Františka Kupky nebo izraelského výtvarníka Zeeva Rabana, řadu málo známých ilustrací ve stylu art deco z počátku 20. století či pozdější novoklasicistní práce a cenný soubor ilustrovaných originálů ze sbírky bibliofila Josefa Portmanna od českých grafiků Václava Maška, Františka Koblihy, Jiřího Konůpka, Karla Svolinského, Cyrila Boudy nebo Milady Marešové. Dále uvidíte bibliofilie od Františka Kupky, ilustrace Toyen, ale také díla umělců mladší generace – Jarmily Maťanové a Olgy Čechové. Z tvorby zahraničních autorů se dále lze seznámit s ilustracemi Anatolije Kaplana, Salvadora Dalího nebo Shraga Weila a současných amerických výtvarníků Marka Podwala či Barbary Wolff.

Expozice čerpá především ze sbírek Židovského muzea v Praze a Památníku národního písemnictví. Vybrané tisky si je možné prohlédnout celé na interaktivních obrazovkách. Výstava volně navazuje na předešlé výstavy věnované historii knižního fondu muzea (2007) a pesachovým Hagadám z fondu knihovny Židovského muzea v Praze (2010).

Místo: Galerie Roberta Guttmanna, U Staré školy 3, Praha 1. Otevírací doba: denně mimo sobot a židovských svátků – do 28. 10. od 9 do 18 h, od 30. 10. od 9 do 16.30 h. Výstava potrvá do 12. března 2017.

Věstník Maskil – registrace MK ČR č. E 14877

Vydává židovská kongregace Beji Simcha, přidružený člen Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 4, 110 00 Praha 1, Česká republika, IČO: 61385735, tel.: 724 027 929, e-mail: redakce.maskil@maskil.cz. Maskil vychází měsíčně za laskavé podpory Ministerstva kultury ČR, Federace židovských obcí v ČR, Nadačního fondu obětem holocaustu a The Dutch Humanitarian Fund (JHF). Zájemci mohou přispět na vydávání věstníku libovolnou částkou na bankovní účet: 86-8959560207/0100 u Komerční banky, variabilní symbol: 88888 (5x8). Manipulační poplatek 10 Kč. Redakce: Kateřina Weberová, Ruth Weiniger. Redakční rada: Ivan Kohout, Hana Nenutilová, Pavel Šik. Ilustrace: Lucie Lomová. Korektury: Jitka Kroupová. Předtisková příprava a tisk: Trilabit Studio, s. r. o., Vodičkova 36, Praha 1. Uzávěrka tohoto čísla 29. 9. 2016. ***Uzávěrka příštího čísla 29. 10. 2016.***